

POLICIE ČESKÉ REPUBLIKY
Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu
služby kriminální policie a vyšetřování
poštovní schránka 62/ÚDV
170 89 Praha 7

Č. j. UDV-600-53/TČ-2020-260011

Praha 26. listopadu 2020
Počet stran: 31

U S N E S E N Í

Podle § 159a/2 trestního řádu (dále jen "tr. ř.") ve spojení s ustanovením § 11/1 e) tr. ř. pol. orgán Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu služby kriminální policie a vyšetřování

o d k l á d á

věc podezření ze spáchání zvláště závažného zločinu zneužití pravomoci úřední osoby podle § 329/ 1 c), 2 b), e) trestního zákoníku (dále jen "tr. z.") ve znění účinném do 30.11.2011,

kterého se měli dopustit

Vasil BILÁK, nar. 11.8.1917 v obci Krajná Bystrá, naposledy bytem Timravina 1139/10, 811 06 Bratislava-Staré Mesto, Slovenská republika (dále jen "SR"),

prof. JUDr. Peter COLOTKA, CSc., nar. 10.1.1925 v obci Sedliacka Dubová, naposledy bytem Drotárska cesta 1892/43, 811 02 Bratislava-Staré Mesto, SR,

Ing. Karel HOFFMANN, nar. 16.6.1924 v obci Stod, naposledy bytem Milady Horákové 847/92, 170 00 Praha 7, Česká republika (dále jen "ČR"),

JUDr. Gustáv HUSÁK, CSc., nar. 10.1.1913 v obci Bratislava, naposledy bytem Ostravská 3282/6, 811 04 Bratislava I, SR,

Alois INDRA, nar. 17.3.1921 v obci Medzev, naposledy bytem tř. Obránců míru 861/74, 170 00 Praha 7, ČR,

doc. RSDr. Ignác JANÁK, nar. 4.10.1930 v obci Velké Zalužice, naposledy bytem Čapkova 4290/4, 811 04 Bratislava-Staré Mesto, SR,

Antonín KAPEK, nar. 6.6.1922 v obci Roudnice nad Labem, naposledy bytem Michalovicova 1154/1, 169 00 Praha 6, ČR,

Josef KEMPNÝ, nar. 19.7.1920 v obci Orlová, naposledy bytem Na Marně 666/14, 160 00 Praha 6, ČR,

Josef KORČÁK, nar. 17.12.1921 v obci Holštejn, naposledy bytem Podolské nábřeží 8/26, 147 00 Praha 4, ČR,

Jozef LENÁRT, nar. 3.4.1923 v obci Liptovská Porúbka, naposledy bytem Na Petřínách 291/66, 162 00 Praha 6, ČR, a

František PITRA, nar. 13.11.1932 v obci Chroustovice, naposledy bytem Staroměstská 2052/11, 370 04 České Budějovice, ČR,

tím, že

ačkoli

1. Vasil BILÁK,

od 4.4.1968 do 16.12.1988 jako člen předsednictva Ústředního výboru Komunistické strany Československa (dále jen "KSČ"), se sídlem Nábřeží Ludvíka Svobody 12, Praha 1,

2. prof. JUDr. Peter COLOTKA, CSc.,

od 17.4.1969 do 11.10.1988 jako člen předsednictva Ústředního výboru KSČ,

3. Ing. Karel HOFFMANN,

od 29.5.1971 do 24.11.1989 jako člen předsednictva Ústředního výboru KSČ,

4. JUDr. Gustáv HUSÁK, CSc.,

od 31.8.1968 do 24.11.1989 jako člen předsednictva Ústředního výboru KSČ a od 29.5.1971 do 17.12.1987 jako generální tajemník předsednictva Ústředního výboru KSČ,

5. Alois INDRA,

od 4.2.1971 do 24.11.1989 jako člen předsednictva Ústředního výboru KSČ,

6. doc. RSDr. Ignác JANÁK,

od 9.4.1987 do 13.12.1989 jako člen předsednictva Ústředního výboru KSČ,

7. Antonín KAPEK,

od 28.1.1970 do 9.4.1988 jako člen předsednictva Ústředního výboru KSČ,

8. Josef KEMPNÝ,

od 26.9.1969 do 16.12.1988 jako člen předsednictva Ústředního výboru KSČ,

9. Josef KORČÁK,

od 28.1.1970 do 19.3.1987 jako člen předsednictva Ústředního výboru KSČ,

10. Jozef LENÁRT,

od 28.1.1970 do 26.11.1989 jako člen předsednictva Ústředního výboru KSČ, a

11. František PITRA,

od 11.11.1988 do 24.11.1989 jako člen předsednictva Ústředního výboru KSČ,

byli jako vrcholní představitelé tehdejší Československé socialistické republiky (dále jen "ČSSR") z titulu svých funkcí seznámeni s právními předpisy, které upravovaly způsob ochrany státních hranic, tedy zejména s nařízením ministra národní bezpečnosti č. 70/1951 Sb., o právu příslušníka Pohraniční stráže použít zbraně, jehož ustanovení § 1 a) umožňovalo použití zbraně proti osobám, které se neoprávněně pokoušely přejít státní hranice s cílem opustit ČSSR, a s rozkazem federálního ministra vnitra č. 50/1974, o ochraně státních hranic ČSSR pohraniční hlídkou a bojovou skupinou (dále jen "OSH-I-1"), který upravoval práva a povinnosti Pohraniční stráže a jehož ustanovení čl. 10 ukládalo pohraničnickům povinnost být neúprosný k třídním nepřítelům socialismu, ustanovení čl. 155/2 umožňovalo použít zbraň proti narušiteli, u něhož bylo nebezpečí uniknutí, a ustanovení čl. 192 a) umožňovalo použít zbraň proti osobám, které se po území republiky neoprávněně pokoušely přejít státní hranice a na výstrahu se nezastavily,

byli seznámeni s právními předpisy, které omezovaly svobodu pohybu občanů ČSSR, tedy zejména se zákonem č. 63/1965 Sb., o cestovních dokladech, s vyhláškou ministerstva vnitra ČSSR a ministerstva zahraničních věcí č. 44/1970 Sb. a s nařízením vlády č. 114/1969 Sb., které umožňovaly libovolně odepřít vydání cestovního dokladu a výjezdní doložky, a fakticky tak znemožňovaly občanům ČSSR vycestovat do zahraničí, přičemž podezření z emigrace bylo explicitním důvodem k odepření jejich vydání,

byli si vědomi vázanosti ČSSR Mezinárodním Paktem o občanských a politických právech (dále jen "Pakt"), který v čl. 12/2 zaručoval právo každého svobodně opustit kteroukoliv zemi včetně své vlastní a v čl. 6/1 zaručoval každé lidské bytosti právo na život a který byl za ČSSR podepsán dne 7.10.1968, dne 11.11.1975 s ním vyslovilo souhlas Federální shromáždění ČSSR, dne 23.12.1975 byl ratifikován prezidentem ČSSR, dne 13.10.1976 byl vyhlášen ve Sbírce zákonů vyhláškou ministra zahraničních věcí č. 120/1976 Sb. a pro ČSSR vstoupil v účinnost dne 23.3.1976, přičemž o jeho schvalování bylo informováno předsednictvo Ústředního výboru KSČ, jehož člen JUDr. Lubomír ŠTROUGAL, nar. 19.10.1924, jej z titulu své funkce předsedy vlády přednesl Federálnímu shromáždění ČSSR k vyslovení souhlasu, a zejména porušování jeho čl. 12/2, tedy že právo svobodně opustit svou zemi bylo vázáno na další nepřípustné podmínky, bylo kritizováno veřejně rozšířeným a obecně známým Prohlášením Charty 77 ze dne 1.1.1977, které tak bezprostředně reagovalo na všeobecné neplnění dohod o dodržování základních lidských práv a svobod,

byli periodicky informováni o situaci a režimu, který panoval na státních hranicích ČSSR, a o počtech osob, které se pokoušely státní hranice ČSSR bez povolení překročit, kterých byly tisíce ročně ve směru z ČSSR, zatímco do ČSSR jich mířily pouhé stovky, přičemž nejčastějším zjištěným důvodem k překročení státních hranic ČSSR byl nesouhlas s politickým zřízením, byli si vědomi toho, že právní předpisy upravující možnost překročení státních hranic ČSSR i faktický stav na státních hranicích ČSSR znemožňovaly občanům socialistických států projevit svou vůli svobodně vycestovat do zahraničí, což uvedlo některé z nich do stavu tísně, při níž se ve snaze emigrovat rozhodli podstoupit riziko reálně hrozící újmy na svém životě a zdraví při překročení státních hranic ČSSR na místě tomu nevyhrazeném a ozbrojeně střeženém, a rovněž si byli vědomi toho, že státní hranice ČSSR byly střeženy zejména z důvodu zabránění občanům socialistických států pro své politické přesvědčení emigrovat do ciziny,

tedy byli vzhledem ke znalosti právních předpisů upravujících právo příslušníka Pohraniční stráže použít zbraně proti osobám, které se neoprávněně pokoušely přejít státní hranice s cílem opustit ČSSR, a ke znalosti počtu osob, které se každý rok skutečně pokusily státní hranice neoprávněně přejít, srozuměni s tím, že k užití zbraně příslušníky Pohraniční stráže proti těmto osobám může dojít, o čemž byli

Vasil BILAK, prof. JUDr. Peter COLOTKA, CSc., Ing. Karel HOFFMANN, JUDr. Gustáv HUSÁK, CSc., Alois INDRA, Antonín KAPEK, Josef KORČÁK, Jozef LENÁRT a František PITRA ještě coby člen sekretariátu Ústředního výboru KSČ dne 10.4.1985 na 130. schůzi předsednictva Ústředního výboru KSČ informováni z výroční zprávy o zhodnocení plnění hlavních úkolů Sboru národní bezpečnosti (dále jen "SNB"), Pohraniční stráže a vojsk ministerstva vnitra za rok 1984, kterou dne 28.3.1985 předložil předsednictvu Ústředního výboru KSČ federální ministr vnitra JUDr.

Vratislav VAJNAR, CSc., nar. 17.9.1930, o služebním zákroku příslušníků Pohraniční stráže, ke kterému došlo dne 30.10.1984 v úseku 8. roty, 15. brigády Pohraniční stráže v obci Nové Hradky, okres České Budějovice, na československo-rakouské státní hranici, kde byl při narušení státní hranice ve směru na Rakouskou republiku (dále jen "Rakousko") postřelen a smrtelně zraněn hlídkou Pohraniční stráže poškozený František FAKTOR, nar. 15.11.1951 v Hranicích, st. přísl. ČSSR, kterému se podařilo překonat hranici do Rakouska, kde na následky střelného zranění nejpozději dne 5.11.1984 zemřel, přičemž k použití zbraně Pohraniční strážní mělo dojít v souladu s tehdy platnými předpisy, a to ustanovením § 1 a) nařízení ministra národní bezpečnosti č. 70/1951 Sb., o právu příslušníka Pohraniční stráže použít zbraně, a čl. 9 h) předpisu OSH-I-1, a stejně tak byli

Vasil BILAK, prof. JUDr. Peter COLOTKA, CSc., Ing. Karel HOFFMANN, JUDr. Gustáv HUSÁK, CSc., doc. RSDr. Ignác JANÁK ještě coby kandidát předsednictva Ústředního výboru KSČ, Josef KEMPŇY a Jozef LENÁRT dne 3.7.1987 na 40. schůzi předsednictva Ústředního výboru KSČ informováni z výroční zprávy o zhodnocení plnění hlavních úkolů SNB, Pohraniční stráže a vojsk ministerstva vnitra za rok 1986, kterou dne 30.6.1987 předložil předsednictvu Ústředního výboru KSČ federální ministr vnitra JUDr. Vratislav VAJNAR, CSc., o služebním zákroku příslušníků Pohraniční stráže, ke kterému došlo dne 18.9.1986 za úsekem 15. roty, 5. brigády Pohraniční stráže u obce Mähgring, SRN, na československo-německé státní hranici, kde byl postřelen a smrtelně zraněn hlídkou Pohraniční stráže poškozený Johann DICK, nar. 23.3.1927 v Pfaffenhofenu, st. přísl. SRN, a to v domnění, že se jednalo o jinou osobu, která ve směru na SRN narušila státní hranici a kterou v tu dobu hlídka Pohraniční stráže pronásledovala,

i přesto neučinili při výkonu své pravomoci žádná konkrétní opatření směřující k přijetí právního předpisu, který by příslušníkům Pohraniční stráže nedovoloval použít střelnou zbraň proti osobám, které se neoprávněně pokoušely státní hranice ČSSR překročit a zároveň nijak neohrožovaly příslušníky Pohraniční stráže či jiné osoby, ačkoli k přijetí takových právních předpisů byli zavázáni čl. 2/2 Paktu a byli v rámci svých politických funkcí nadáni pravomocí taková opatření učinit, neboť konkrétně

coby členové předsednictva vrcholného stranického orgánu KSČ měli ve faktické moci úkolovat federálního ministra vnitra, který disponoval oprávněním stanovit svým nařízením, kdy příslušník Pohraniční stráže při výkonu své pravomoci užije zbraně,

přitom ponechali v účinnosti stav, který tyto služební zákroky Pohraniční stráže, jež měly za následek, nebo k tomuto následku mohly bezprostředně vést, usmrcení nebo zranění osob neoprávněně překračujících státní hranice ČSSR, aniž by tím ohrožovaly na životě a zdraví další osoby, legalizoval, a v důsledku jejich nečinnosti docházelo ke služebním zákrokům Pohraniční stráže se závažným následkem, a to

během funkčního období Vasila BILAKA, prof. JUDr. Petera COLOTKY, CSc., Ing. Karla HOFFMANN, JUDr. Gustáva HUSÁKA, CSc., Aloise INDRY, Antonína KAPKA, Josefa KEMPŇÉHO, Josefa KORČÁKA a Josefa LENÁRTA v případech

poškozeného Jozefa BLAŠKA, nar. 11.10.1957 ve Snině, st. přísl. ČSSR, ke kterému došlo dne 15.5.1977 v úseku 9. roty, 9. brigády Pohraniční stráže v osadě Hranická, okres Domažlice, na československo-německé hranici, kde byl při narušení státní hranice ve směru na Spolkovou republiku Německo (dále jen "SRN") postřelen a smrtelně zraněn hlídkou Pohraniční stráže, načež po převozu do nemocnice v Domažlicích dne 16.5.1977 zemřel,

poškozeného Gerharda SCHMIDTA, nar. 5.2.1939 ve Staplacku, st. přísl. tehdejší Německá demokratická republika (dále jen "NDR"), ke kterému došlo dne 6.8.1977 v úseku 17. roty, 5. brigády Pohraniční stráže v obci Broumov, okres Tachov, na československo-německé hranici, kde byl při narušení státní hranice ve směru na SRN postřelen a smrtelně zraněn hlídkou Pohraniční stráže, načež po převozu do nemocnice v Plané u Mariánských Lázní, okres Tachov, dne 6.8.1977 zemřel,

poškozeného Kurta HOFFMEISTERA, nar. 28.11.1954 ve Freyungu, st. přísl. NDR, ke kterému došlo dne 21.8.1977 v úseku 8. roty, 9. brigády Pohraniční stráže v obci Rybník, okres Domažlice, na československo-německé hranici, kde byl při narušení státní hranice ve směru na SRN postřelen a okamžitě usmrčen hlídkou Pohraniční stráže,

poškozených Jörga Klause a Franka Ralfa PRZIBOROWSKIÝCH, oba nar. 30.6.1959 v Postupimi, st. přísl. NDR, ke kterému došlo dne 26.10.1978 v úseku 15. roty, 9. brigády Pohraniční stráže v obci Všeruby, okres Domažlice, na československo-německé hranici, kde byli při narušení státní hranice ve směru na SRN první jmenovaný postřelen a zraněn během fyzické potyčky s členem hlídky Pohraniční stráže a druhý jmenovaný byl při útěku ke státní hranici postřelen a okamžitě usmrčen hlídkou Pohraniční stráže,

poškozených Ondreje BREJKY, nar. 26.12.1957 v Kežmaroku, st. přísl. ČSSR, Milana DLUBAČE, nar. 20.8.1959 v Nižných Ružbachoch, st. přísl. ČSSR, a Jozefa IMRICHA, nar. 16.5.1958 v Kežmaroku, st. přísl. ČSSR, ke kterému došlo dne 7.7.1980 v úseku 1. roty, 11. brigády Pohraniční stráže v obci Moravský Svätý Ján, okres Senica, na československo-rakouské hranici, kde se při narušení státní hranice ve směru na Rakousko během jejich snahy přeplavat hraniční řeku Moravu ocitli pod palbou hlídky Pohraniční stráže v počtu nejméně 10 střel, přičemž, aniž by byli zasaženi střelbou, Ondrej BREJKA a Milan DLUBAČ utonuli a Jozefu IMRICHovi se podařilo řeku přeplavat a vstoupit na rakouské území,

poškozeného Siegfrieda Karla FRÖBELA, nar. 2.5.1955 v Blankenhainu, st. přísl. NDR, ke kterému došlo dne 29.4.1982 v úseku 8. roty, 7. brigády Pohraniční stráže v obci Knížecí Pláně, okres Prachatice, na československo-německé státní hranici, kde byl při narušení státní hranice ve směru na SRN postřelen a zraněn hlídkou Pohraniční stráže,

poškozeného Františka FAKTORA, nar. 15.11.1951 v Hranicích, st. přísl. ČSSR, ke kterému došlo dne 30.10.1984 v úseku 8. roty, 15. brigády Pohraniční stráže v obci Nové Hrady, okres České Budějovice, na československo-rakouské státní hranici, kde byl při narušení státní hranice ve směru na Rakousko postřelen a smrtelně zraněn hlídkou Pohraniční stráže, poškozenému se podařilo překonat hranici do Rakouska, kde na následky střelného zranění nejpozději dne 5.11.1984 zemřel,

poškozeného Hartmuta TAUTZE, nar. 10.2.1968 v Plavně, st. přísl. NDR, ke kterému došlo dne 8.8.1986 v úseku 11. roty, 11. brigády Pohraniční stráže v obci Bratislava, na československo-rakouské hranici, kde byl při narušení státní hranice ve směru na Rakousko napaden a smrtelně zraněn dvojicí služebních psů, kterou proti němu vyslala hlídka Pohraniční stráže, a jenž na následky zranění dne 9.8.1986 zemřel,

poškozeného Johanna DICKA, nar. 23.3.1927 v Pfaffenhofenu, st. přísl. SRN, ke kterému došlo dne 18.9.1986 za úsekem 15. roty, 5. brigády Pohraniční stráže u obce Mähgring, SRN, na československo-německé státní hranici, kde byl postřelen a smrtelně zraněn hlídkou Pohraniční stráže, a to v domnění, že se jednalo o jinou osobu, která ve směru na SRN narušila státní hranici a kterou v tu dobu hlídka Pohraniční stráže pronásledovala, načež poškozený na následky střelného zranění dne 18.9.1986 zemřel, a

poškozeného Wolfganga Güntera HOFMANN, nar. 5.9.1953 ve Výmaru, st. přísl. NDR, ke kterému došlo dne 12.10.1986 v úseku 11. roty, 15. brigády Pohraniční stráže v obci Rapšach-Tokániště, okres Jindřichův Hradec, na československo-rakouské hranici, kde byl při narušení státní hranice ve směru na Rakousko postřelen a středně těžce zraněn hlídkou Pohraniční stráže, dále

během funkčního období Vasila BILAKA, prof. JUDr. Petera COLOTKY, CSc., Ing. Karla HOFFMANN, JUDr. Gustáva HUSÁKA, CSc., Aloise INDRY, doc. RSDr. Ignáce JANÁKA, Josefa KEMPNÉHO a Josefa LENÁRTA v případě

poškozeného Uweho LENZENDORFA, nar. 2.1.1966 v Aue-Bad Schlema, st. přísl. NDR, ke kterému došlo dne 23.8.1988 v úseku 13. roty, 5. brigády Pohraniční stráže v obci Lázně

Kynžvart, okres Cheb, na československo-německé hranici, kde se při narušení státní hranice ve směru na SRN ocitl pod palbou hlídky Pohraniční stráže v počtu nejméně 10 střel, a to bez následku smrti nebo zranění, dále

během funkčního období Vasila BILÁKA, Ing. Karla HOFFMANNNA, JUDr. Gustáva HUSÁKA, CSc., Aloise INDRY, doc. RSDr. Ignáce JANÁKA, Josefa KEMPNÉHO a Josefa LENÁRTA v případech

poškozených Kerstin TRAUERWEINOVÉ, roz. HAHNOVÉ nar. 23.8.1966 v Drážďanech, st. přísl. NDR, a Ullricha TRAUERWEINA, nar. 7.6.1963 v Drážďanech, st. přísl. NDR, ke kterému došlo dne 23.10.1988 v úseku 6. roty, 11. brigády Pohraniční stráže v obci Vysoká pri Morave, okres Malacky, na československo-rakouské hranici, kde se při narušení státní hranice ve směru na Rakousko ocitli pod palbou hlídky Pohraniční stráže v počtu nejméně 221 střel s následkem postřelení a zranění obou poškozených, a dále

během funkčního období Ing. Karla HOFFMANNNA, JUDr. Gustáva HUSÁKA, CSc., Aloise INDRY, doc. RSDr. Ignáce JANÁKA, Josefa LENÁRTA a Františka PITRY v případech

poškozeného Thomase BARTSCHE, nar. 1.2.1966 v Geře, st. přísl. NDR, ke kterému došlo dne 21.7.1989 v úseku 16. roty, 9. brigády Pohraniční stráže v obci Sruby, okres Domažlice, na československo-německé hranici, kde byl při narušení státní hranice ve směru na SRN postřelen a zraněn během fyzické potyčky s členem hlídky Pohraniční stráže,

poškozeného Günthera Herberta ZEHA, nar. 22.4.1957 v Lipsku, st. přísl. NDR, ke kterému došlo dne 14.9.1989 v úseku 3. pořádkového oddílu Pohraniční stráže v obci Komárno, na československo-maďarské hranici, kde byl při narušení státní hranice ve směru na Maďarskou lidovou republiku (dále jen "Maďarsko") postřelen a zraněn během fyzické potyčky s členem hlídky Pohraniční stráže, a

poškozených Reneho RÖDERA, nar. 5.9.1965 v Lipsku, st. přísl. NDR, Steffena SCHLEGELA, nar. 11.3.1968 v Lipsku, st. přísl. NDR, a Heika SCHMOTZE, nar. 12.2.1970 v Lipsku, st. přísl. NDR, ke kterému došlo dne 22.9.1989 v úseku 5. roty, 5. brigády Pohraniční stráže v obci Nový Žďár, okres Cheb, na československo-německé hranici, kteří se při narušení státní hranice ve směru na SRN ocitli pod palbou hlídky Pohraniční stráže, přičemž první dva jmenovaní poškození byli postřeleni a zraněni a všichni tři následně zadrženi,

tedy coby úřední osoby v úmyslu způsobit jinému závažnou újmu nesplnili povinnost vyplývající z jejich pravomoci, čin spáchali na jiném pro jeho politické přesvědčení a zneužili tísně jiného,

protože trestní stíhání je nepřípustné proti těm, kdo zemřeli nebo byli prohlášeni za mrtvé.

O d ů v o d n ě n í

Dne 14.11.2017 bylo pol. orgánu Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu služby kriminální policie a vyšetřování z Městského státního zastupitelství v Praze postoupeno oznámení od The Platform of European Memory and Conscience, se sídlem Londýnská 159/43, 120 00 Praha 2-Vinohrady, ze dne 21.9.2017 ve věci podezření ze spáchání trestného činu v souvislosti s ostrahou státních hranic v době komunistické totality. Dne 24.1.2018 pol. orgán zahájil podle § 158/3 tr. ř. úkony trestního řízení.

Vydáním usnesení pol. orgánu podle § 160/1 tr. ř. bylo dnem 25.11.2019 zahájeno trestní stíhání Milouše JAKEŠE, nar. 12.8.1922, JUDr. Lubomíra ŠTROUGALA, nar. 19.10.1924, a JUDr. Vratislava VAJNARA, CSc., nar. 17.9.1930, společně obviněných ze spáchání zvlášť závažného

zločinu zneužití pravomoci úřední osoby podle § 329/1 c), 2 b), e) tr. z. ve znění účinném do 30.11.2011.

Dne 17.9.2020 vydal pol. orgán usnesení, kterým podle § 23/1 tr. ř. vyloučil trestní věc týkající se prověřování dalších skutků souvisejících s nezákonnou úpravou režimu ochrany státních hranic ČSSR v období let 1976-1989 a jeho pachatelů, zejména zbývajících členů předsednictva Ústředního výboru Komunistické strany Československa, členů vojenských rad Hlavní správy Pohraniční stráže, jednotlivých velitelů Pohraniční stráže, vojenských politruků a jiných osob.

Během prověřování byla pol. orgánem shromážděna řada listinných materiálů, které dokládají zjištěné skutečnosti popsané následovně.

Činnost Pohraniční stráže jako ozbrojeného orgánu k provádění ochrany státních hranic byla vymezena ustanovením § 2 zákona č. 69/1951 Sb., o ochraně státních hranic, ve znění všech pozměňujících novel až do 26.8.1991. Podle ustanovení § 1 téhož zákona bylo k zajištění pokojné výstavby socialismu třeba účinně chránit státní hranice před pronikáním všech nepřátel tábora pokroku a míru. V období od 31.7.1951 do 13.9.1953 byla Pohraniční stráž v podřízenosti ministerstva národní bezpečnosti. Vládním nařízením č. 77/1953 Sb., o nové organizaci ministerstev a ústředních orgánů státní správy, v účinnosti od 14.9.1953, se ministerstvo vnitra a ministerstvo národní bezpečnosti sloučily v ministerstvo vnitra. Od 1.1.1966 do 31.12.1971 se podřízenost Pohraniční stráže přenesla na základě zákonného opatření č. 138/1965 Sb., o změně podřízenosti Pohraniční stráže, na ministerstvo národní obrany a od 1.1.1972 do 26.8.1991 byla Pohraniční stráž na základě zákonného opatření č. 145/1971 Sb., o změně podřízenosti Pohraniční stráže, opět v podřízenosti ministerstva vnitra. Zmíněné novely zákona č. 69/1951 Sb. zasahovaly toliko do podřízenosti Pohraniční stráže k ústředním orgánům státní správy a jiným způsobem stávající právní úpravu o ochraně státních hranic neměnily.

Podle ustanovení § 8 zákona č. 69/1951 Sb. byla ministrowi národní bezpečnosti (od 31.7.1951 do 13.9.1953), resp. ministrowi vnitra (od 14.9.1953 do 31.12.1965 a od 1.1.1972 do 26.8.1991), resp. ministrowi národní obrany (od 1.1.1966 do 31.12.1971) přiznána kompetence a uloženo oprávnění stanovit vlastním nařízením, kdy příslušník Pohraniční stráže při výkonu své pravomoci užije zbraně. Příslušné nařízení ministra národní bezpečnosti č. 70/1951 Sb., o právu příslušníka Pohraniční stráže použít zbraně, bylo vyhlášeno spolu se zákonem č. 69/1951 Sb. ve Sbírce zákonů dne 31.7.1951. V ustanovení § 1 a) tohoto nařízení bylo zakotveno oprávnění příslušníka Pohraniční stráže použít zbraň proti osobám, které na území republiky neoprávněně přešly nebo se po území republiky neoprávněně pokoušejí přejít státní hranice a na výstrahu se nezastaví. Až do zrušení zákona č. 69/1951 Sb. ke dni 27.8.1991 bylo nařízení č. 70/1951 Sb. v účinnosti v nezměněné úpravě a nedošlo ani k návrhu jeho změny.

Za účelem podrobné interní úpravy režimu ochrany státních hranic, organizace, práv a povinností Pohraniční stráže a užívaného pojmosloví federální ministr vnitra doc. PhDr. Jaromír OBZINA, DrSc., nar. 22.5.1929, vydal dne 23.12.1974 rozkaz č. 50/1974 o ochraně státních hranic ČSSR pohraniční hlídkou a bojovou skupinou (tzv. předpis OSH-I-1) a pohraniční rotou (tzv. předpis OSH-I-2), přičemž oba předpisy vstoupily v účinnost dne 1.4.1975 a platily po celé prověřované období.

Státní hranice ČSSR byly podle čl. 1 předpisu OSH-I-1 myšlenou čarou, která odděluje na povrchu země a svislou plochou nad i pod zemí výsoštné území, vzdušný prostor a hlubinu země ČSSR od sousedních států. Čl. 6 předpisu OSH-I-1 definoval narušení státní hranice jako jakýkoli přechod, přejezd nebo přelet státních hranic v kterémkoli místě osobou, která nemá doklady opravňující ji k překročení státních hranic, i přechod, přejezd nebo přelet státních hranic, uskutečněný v místě k tomu nevyhrazeném, i když osoba má doklady opravňující ji k překročení státních hranic. Čl. 9 a) předpisu OSH-I-1 označil osobu, která narušila státní hranice nebo se o jejich narušení pokusila, jako narušitele. Signální prostředky podle čl. 59 předpisu OSH-I-2 tvořily ucelený signální systém, který sloužil k předání signálu rotě (pohraniční hlídce) o narušiteli státních hranic, zabezpečoval nepřetržitost ochrany státních hranic v úseku roty v čase a prostoru a vytvářel příznivé podmínky pro rychlé zjištění narušitele, směru jeho pohybu a k jeho zadržení.

Podle čl. 7 předpisu OSH-I-1 byla Pohraniční stráž zahrnuta do vojsk ministerstva vnitra, byla podřízena ministru vnitra ČSSR a každý voják Pohraniční stráže se nazýval pohraničником. Pohraniční hlídka byla složena z jednoho nebo více ozbrojených pohraničníků plnících bojový úkol k ochraně státních hranic ČSSR (čl. 20 předpisu OSH-I-1). Pohraniční hlídka byla podřízena veliteli roty (čl. 22 předpisu OSH-I-1). Pohraniční rota byla základní jednotkou Pohraniční stráže, která nepřetržitě chrání a brání svěřený úsek státních hranic ČSSR (čl. 1 předpisu OSH-I-2).

Úkolem Pohraniční stráže podle čl. 8/1 a) předpisu OSH-I-1 bylo provádět ochranu státních hranic a zabránit jejich narušování. Podle čl. 10 předpisu OSH-I-1 pohraničnik musel být bezvýhradně oddán své socialistické vlasti a celému socialistickému společenství v čele se Sovětským svazem, dělnické třídě a její vůdkyni KSČ a musel být neúprosný k třídním nepřátelům socialismu. Čl. 17 předpisu OSH-I-1 vytvořil předpoklad kázeňské nebo trestní odpovědnosti každého pohraničnika, který neučinil potřebná oprávnění k zadržení narušitelů.

Příloha č. 1 k předpisu OSH-I-1 obsahovala vysvětlení některých pojmů používaných v nařízení ministra národní bezpečnosti č. 70/1951 Sb. Termínu použití zbraně se rozumělo použití zbraně takovým způsobem, k němuž je určena (střelná zbraň ke střelbě). Služebním zákrokem se rozuměl takový výkon pravomoci pohraničnika, jímž má být splněn bojový úkol k ochraně státních hranic.

Podle čl. 9 h) předpisu OSH-I-1 měly orgány Pohraniční stráže při plnění úkolů oprávnění použít zbraně na základě nařízení ministra národní bezpečnosti č. 70/1951 Sb, o právu příslušníka Pohraniční stráže použít zbraně. Na tento článek navazoval čl. 192 a) předpisu OSH-I-1, který vycházel z již citovaného ustanovení § 1 a) předmětného nařízení a jenž stanovil, že pohraničnik je oprávněn použít zbraň při výkonu své pravomoci proti osobám, které na území republiky neoprávněně přešly nebo se po území republiky neoprávněně pokoušejí přejít státní hranice a na výstrahu nezastaví. Podle čl. 153-155 předpisu OSH-I-1 museli být narušitelé zjištěni pohraniční hlídkou zadrženi za každé situace, při postupu narušitele přímo na hlídku měla hlídka zůstat pečlivě zamaskována, pozorovat činnost narušitele a zjišťovat, zda nejsou po stranách nebo za narušitelem další osoby, a měla si připravit zbraně k okamžitému použití, tzn. držet odjištěnou zbraň v rukou tak, aby mohl být rychle zasunut náboj do nábojové komory, a dále, byla-li hlídka vzdálena od narušitele, neměla možnost se k němu přiblížit a bylo nebezpeční uniknutí narušitele, měla ho vyzvat k zastavení a v případě neuposlechnutí výzvy ani varovného výstřelu měla použít zbraně.

Oprávnění pohraničníků použít služebního psa jako mírnějšího prostředku ke splnění bojového úkolu při ochraně státních hranic bylo zakotveno v čl. 183 c) předpisu OSH-I-1. Vycvičení služební psi byli významným pomocníkem pohraničníků při ochraně státních hranic (čl. 48 předpisu OSH-I-2). Čl. 116 předpisu OSH-I-1 opravňoval zesílit skrytou hlídku Pohraniční stráže služebním psem (smečkou) vycvičeným k útoku na volno, přičemž při signálu měla hlídka vypustit psa na vnější stranu signální stěny s cílem zadržet narušitele. Podle čl. 50/3 předpisu OSH-I-2 byl významnou formou využití hlídkového psa útok na volno u signálních prostředků.

Čl. 8. předpisu OSH-I-2 vymezil obliga zástupce velitele roty pro politické věci, který byl povinen organizovat a provádět politickou a ideově výchovnou práci s pohraničniky a zaměřovat ji na pochopení a plnou podporu politiky KSČ, seznamovat pohraničniky s politickou a hospodářskou situací v sousedních státech, agresivní politikou a podvratnou činností imperialistických států, vést boj proti buržoazní ideologii a morálce a vychovávat pohraničniky k nenávisti vůči třídním nepřátelům. Čl. 32 předpisu OSH-I-2 vytyčil základní úkoly politické práce u roty, jakými byly např. vychovávání pohraničníků na zásadách marxismu-leninismu k bezpodmínečné oddanosti a věrnosti věci komunismu a KSČ, pěstování třídní nenávisti k nepřátelům socialismu, upevňování ideové pevnosti a schopnosti čelit všem formám a metodám činnosti buržoazní propagandy a ideologické diverze a vyzvedávání pohraničníků, kteří se vyznamenali v boji proti narušitelům státních hranic.

Okolnosti služebních zákroků Pohraniční stráže na československých státních hranicích, popsané ve výrokové části usnesení, proti poškozeným pol. orgánům podepřel zejména denními hlášeními o událostech na státních hranicích v sestavě Hlavní správy Pohraniční stráže a ochrany státních

hranic ČSSR (dále jen "HS PS OSH") a dalšími listinami, které děj služebního zákroku doplňovaly nebo upřesňovaly.

Služební zákrok 9. roty, 9. brigády Pohraniční stráže ze dne 15.5.1977 proti Jozefu BLÁŠKOVI je podložen denními hlášením HS PS OSH č. 134/6. řádek ze dne 16.5.1977 a č. 136/3. řádek ze dne 18.5.1977 a situační zprávou Federálního ministerstva vnitra (dále jen "FMV") č. 95 ze dne 16.5.1977.

Služební zákrok 17. roty, 5. brigády Pohraniční stráže ze dne 6.8.1977 proti Gerhardu SCHMIDTOVI je podložen denním hlášením HS PS OSH č. 217/7. řádek ze dne 7.8.1977, vyšetřující zprávou 5. brigády Pohraniční stráže ze dne 8.8.1977, situační zprávou FMV č. 155 ze dne 8.8.1977 a usnesením Vojenské obvodové prokuratury Plzeň ze dne 1.9.1977 o odložení věci objasňování oprávněnosti použití zbraně k ochraně státní hranice, č. j. 5 OPn 374/77,.

Služební zákrok 8. roty, 9. brigády Pohraniční stráže ze dne 21.8.1977 proti Kurtu HOFFMEISTEROVI je podložen denním hlášením HS PS OSH č. 232/8. řádek ze dne 22.8.1977 a situační zprávou FMV č. 165 ze dne 22.8.1977.

Služební zákroky 15. roty, 9. brigády Pohraniční stráže ze dne 26.10.1978 proti Jörgovi Klausovi a Frankovi Ralfovi PRZIBOROWSKIYM jsou podloženy denním hlášením HS PS OSH č. 299/1. řádek ze dne 27.10.1978, situační zprávou FMV č. 219 ze dne 28.10.1978 a vyšetřovacím spisem Odboru vyšetřování Státní bezpečnosti Plzeň, Krajské správy SNB Plzeň, č. j. VS-ČVS-211/78,

Služební zákroky 1. roty, 11. brigády Pohraniční stráže ze dne 7.7.1980 proti Ondreju BREJKOVI, Milanu DLUBAČOVI a Jozefu IMRICHOWI jsou podloženy denním hlášením HS PS OSH č. 190/2. řádek ze dne 9.7.1980, situační zprávou FMV č. 134 ze dne 8.7.1980, přeloženým novinovým článkem rakouských novin Kurier Chronik ze dne 10.7.1980 pod názvem Flucht aus der CSSR im dichten Kugelhagel (v překladu tzn. Útěk z ČSSR v hustém krupobití kulek), svědeckou výpovědí Vladimíra LIPOVSKÉHO (člen hlídky Pohraniční stráže) ze dne 10.7.1981 a nedatovaným článkem na internetové stránce Ústavu pro studium totalitních režimů (MORBACHER Lubomír, SVOBODOVÁ Pavla. Dokumentace usmrčených na československých státních hranicích 1948–1989, Portréty usmrčených. Ústav pro studium totalitních režimů.).

Služební zákrok 8. roty, 7. brigády Pohraniční stráže ze dne 29.4.1982 proti Siegfriedovi Karlu FRÖBELOVI je podložen denním hlášením HS PS OSH č. 119/2. řádek ze dne 1.5.1982 a vyšetřovacím spisem Odboru vyšetřování Státní bezpečnosti České Budějovice, Krajské správy SNB České Budějovice, č. j. VS-ČVS-39/82,

Služební zákrok 8. roty, 15. brigády Pohraniční stráže ze dne 30.10.1984 proti Františku FAKTOROVI je podložen denním hlášením HS PS OSH č. 303/13. řádek ze dne 1.11.1984, záznamem ze dne 30.10.1984 o mimořádných událostech u roty, nedatovaným záznamem o kontrolách roty, zprávou z listopadu 1984 o šetření proryvu státních hranic u 8. roty, 15. brigády Pohraniční stráže komisí náčelníka HS PS OSH, protokolem ze dne 7.11.1984 o 6. mimořádném zasedání Československo-rakouské komise k šetření událostí na společných státních hranicích a záznamem ze dne 10.11.1984 o rozhovoru s velvyslancem Rakouska v ČSSR dr. Paulem ULLMANNEM.

Služební zákrok 11. roty, 11. brigády Pohraniční stráže ze dne 8.8.1986 proti Harthmutu TAUTZOVI je podložen denním hlášením HS PS OSH č. 221/7. řádek ze dne 10.8.1986, zprávou HS PS OSH ze dne 19.7.1990 o okolnostech úmrtí Harthmuta TAUTZE a nedatovaným telegrafickým hlášením nezjištěného útvaru o zadržení narušitele u jednotky Slamák.

Služební zákrok 15. roty, 5. brigády Pohraniční stráže ze dne 18.9.1986 proti Johannu DICKOVI je podložen zprávou 5. brigády Pohraniční stráže ze dne 6.10.1986 o proryvu státních hranic z ČSSR do SRN v úseku 15. roty, nedatovanou zprávou komise náčelníka zpravodajské správy HS PS OSH, závěrem Operačního odboru HS PS OSH ze dne 27.10.1986 o proryvu státních hranic u 15. roty, 5. brigády Pohraniční stráže – 18.9.1986, nedatovaným telegrafickým hlášením nezjištěného útvaru o proryvu státních hranic ze dne 18.9.1986 u jednotky Lupina, nedatovanou zprávou náčelníka HS PS OSH o šetření závažné mimořádné události na státních hranicích, při které došlo střelbou pohraničnicků k těžkému zranění a následnému úmrtí občana SRN Johanna DICKA,

zprávou 5. brigády Pohraniční stráže ze dne 22.9.1986 o šetření mimořádné události u 15. roty, 5. brigády Pohraniční stráže, usnesením Vyšší vojenské prokuratury Příbram ze dne 26.11.1986 o přerušení trestního stíhání ve věci smrtelného zranění občana SRN Johanna DICKA pro trestný čin ublížení na zdraví podle ustanovení § 224/1 trestního zákona, obžalobou Vyšší vojenské prokuratury Příbram ze dne 22.11.1986 na Miloslava COUFALA, nar. 11.3.1953, pro trestný čin porušování povinností strážní služby podle ustanovení § 285/1, 2 a) trestního zákona a nedatovanou diplomatickou zprávou Spolkové vlády SRN o československé nabídce ke končenému urovnání pohraniční události z 18.9.1986.

Služební zákrok 11. roty, 15. brigády Pohraniční stráže ze dne 12.10.1986 proti Wolfgangu Güntheru HOFMANNOVI je podložen denním hlášením HS PS OSH č. 285/1. řádek ze dne 13.10.1986, knihou zadržených osob, kat. 1, rok 1986, záznam č. 145, vydanou 15. brigádou Pohraniční stráže a vyšetřovacím spisem Odboru vyšetřování Státní bezpečnosti České Budějovice, Krajské správy SNB České Budějovice, č. j. VS-ČVS-96/6,

Služební zákrok 13. roty, 5. brigády Pohraniční stráže ze dne 23.8.1988 proti Uwemu LENZENDORFOVI je podložen denním hlášením HS PS OSH č. 234/10. řádek ze dne 24.8.1988, plachtou o proryvech za rok 1988 a přijatých opatření velitelů brigády Pohraniční stráže po proryvu, záznam č. 234, a vyšetřovacím spisem Odboru vyšetřování Státní bezpečnosti Plzeň, Krajské správy SNB Plzeň, č. j. VS-ČVS-279/88,

Služební zákroky 6. roty, 11. brigády Pohraniční stráže ze dne 23.10.1988 proti Kerstin TRAUERWEINOVÉ a Ullrichu TRAUERWEINOVI jsou podloženy denním hlášením HS PS OSH č. 295/7. řádek ze dne 24.10.1988, plachtou o proryvech za rok 1988 a přijatých opatření velitelů brigády Pohraniční stráže po proryvu, záznam č. 295, a vyšetřovacím spisem Odboru vyšetřování Státní bezpečnosti Bratislava, Správy SNB hl. m. Bratislavy, č. j. VS-ČVS-0652/88,

Služební zákrok 16. roty, 9. brigády Pohraniční stráže ze dne 21.7.1989 proti Thomasu BARTSCHOVI je podložen denním hlášením HS PS OSH č. 201/4. řádek ze dne 21.7.1989, denní situační zprávou FMV č. 93 ze dne 24.7.1989 a vyšetřovacím spisem Odboru vyšetřování Státní bezpečnosti Plzeň, Krajské správy SNB Plzeň, č. j. VS-ČVS-394/89,

Služební zákrok 3. poříčního oddílu Pohraniční stráže ze dne 14.9.1989 proti Güntheru Herbertu ZHOVI je podložen denním hlášením HS PS OSH č. 256/7. řádek ze dne 14.9.1989 a denní situační zprávou FMV č. 132 ze dne 15.9.1989. Pol. orgán podotýká, že z výčtu dílčích útoků se jedná o jediný případ překročení státní hranice mezi státy tzv. socialistického tábora – ČSSR a Maďarskem – avšak v té době se v Maďarsku již projevovaly silné demokratické tendence. V květnu 1989 se maďarská vláda rozhodla odstranit pohraniční plot, který zemi odděloval od Rakouska. Vzápětí poté se do Maďarska začaly sjíždět tisíce východních Němců, kteří chtěli utéct na Západ. Politické poměry v Budapešti už byly tehdy natolik liberální, že mohla začít fungovat církevní charita a pro východní Němce bylo otevřeno provizorní útočiště v zahradě jednoho z budapeštských kostelů (BERGER Vojtěch. Maďarsko nakročilo na cestu k demokracii a sebevědomí. Český rozhlas, 2009).

Služební zákroky 5. roty, 5. brigády Pohraniční stráže ze dne 22.9.1989 Renemu RÖDEROVI, Steffenu SCHLEGELOVI a Heiku SCHMOTZEOVI jsou podloženy denním hlášením HS PS OSH č. 264/9. řádek ze dne 22.9.1989, denní situační zprávou FMV č. 138 ze dne 25.9.1989 a vyšetřovacím spisem Odboru vyšetřování Státní bezpečnosti Plzeň, Krajské správy SNB Plzeň, č. j. ČVS-537-89,

Materiály z fondu A-ÚV KSČ poskytnuté Národním archivem ČR dokládají informovanost prověřovaných Vasilu BILAKA, prof. JUDr. Petera COLOTKY, CSc., Ing. Karla HOFFMANNA, JUDr. Gustáva HUSÁKA, CSc., Aloise INDRY, Antonína KAPEKA, Josefa KORČÁKA, Jozefa LENÁRTA a Františka PITRY ještě coby člen sekretariátu Ústředního výboru KSČ o služebním zákroku Pohraniční stráže z 30.10.1984 proti Františku FAKTOROVI. Na programu 130. schůze předsednictva Ústředního výboru KSČ konané dne 10.4.1985, které se všichni tito prověřovaní zúčastnili, což je doloženo jejich podpisy na prezenční listině, bylo zhodnocení plnění hlavních úkolů SNB, Pohraniční stráže a vojsk ministerstva vnitra v roce 1984. K tomuto bodu federální ministr vnitra JUDr. Vratislav VAJNAR, CSc., jenž byl na schůzi přizván, předložil dne 28.3.1985

členům předsednictva Ústředního výboru KSČ výroční zprávu za rok 1984. V části zprávy o ochraně státních hranic ČSSR explicitně uvedl informaci, že dne 30.10.1984 bylo v souladu s platnými předpisy použito zbraně proti F. FAKTOROVI, kterému se podařilo překonat hranici do Rakouska, kde na následky zranění zemřel. V závěru schůze je předsednictvem Ústředního výboru KSČ vydáno usnesení, že zprávu o zhodnocení plnění hlavních úkolů SNB, Pohraniční stráže a vojsk ministerstva vnitra v roce 1984 bere předsednictvo na vědomí, ukládá JUDr. Vratislavu VAJNAROVÍ, CSc., zajistit využití námětů a připomínek uvedených ve zprávě o zhodnocení k dalšímu zkvalitnění práce a přijmout opatření v důsledné realizaci úkolů uložených SNB, Pohraniční stráži a vojskům ministerstva vnitra usnesením předsednictva Ústředního výboru KSČ v základním zaměření služební činnosti na rok 1985 a současně předložit v březnu 1986 zhodnocení plnění hlavních úkolů ozbrojených složek ministerstva vnitra v roce 1985.

Informovanost prověřovaných Vasila BILÁKA, prof. JUDr. Petera COLOTKY, CSc., Ing. Karla HOFFMANN, JUDr. Gustáva HUSÁKA, CSc., doc. RSDr. Ignáce JANÁKA ještě coby kandidáta předsednictva Ústředního výboru KSČ, Josefa KEMPNEHO a Jozefa LENÁRTA o služebním zákroku Pohraniční stráže z 18.9.1986 proti Johannu DICKOVI jsou podloženy obdobným způsobem, jako je tomu v případě Františka FAKTORA. Na programu 40. schůze předsednictva Ústředního výboru KSČ konané dne 3.7.1987 bylo zhodnocení plnění hlavních úkolů SNB, Pohraniční stráže a vojsk ministerstva vnitra v roce 1986, přičemž k projednání tohoto bodu byl přizván federální ministr vnitra JUDr. Vratislav VAJNAR, CSc. Schůze se zúčastnili tito prověřovaní, jak je doloženo jejich podpisy na prezenční listině. JUDr. Vratislav VAJNAR, CSc., dne 30.6.1987 předložil předsednictvu Ústředního výboru KSČ výroční zprávu o plnění hlavních úkolů svých podřízených ozbrojených složek v roce 1986. V části o státní hranici ČSSR s kapitalistickými státy je psáno, že v důsledku hrubých chyb došlo ke dvěma vážným incidentům, které poškodily zájmy ČSSR, prestiž a dobré jméno Pohraniční stráže. Přes takto obecné vyjádření je ze shromážděných materiálů zřejmé, že jedním z těchto vážných incidentů byla střelba Pohraniční stráží na občana SRN Johanna DICKA, neboť takový služební zákrok vyvolal mezinárodní spor mezi ČSSR a SRN, který se řešil na úrovni československé vlády, která nad případem vyjádřila politování a nabídla pozůstalé rodině Johanna DICKA finanční odškodnění.

Pol. orgán ve výrokové části usnesení poukazuje na poměry v ČSSR, které občanům ČSSR a občanům dalších socialistických států znemožňovaly svobodně cestovat a překračovat státní hranice ČSSR. Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění účinném do 31.1.1990, pod § 109 obsahoval trestný čin opuštění republiky, kterého se dopustil každý, kdo bez povolení opustil území ČSSR či kdo bez povolení zůstal v cizině. Za tento trestný čin hrozil trest odnětí svobody v rozmezí od šesti měsíců do pěti let, tedy trest velice přísný, zvláště při porovnání s trestným činem vniknutí na území republiky podle § 110 trestního zákona, za který osobám odlišným od občanů ČSSR hrozil trest odnětí svobody pouze v rozmezí od šesti měsíců do tří let. Zákonodárce společně s vedoucími představiteli státu tak zřejmě považovali nebezpečí emigrace občanů ČSSR za nežádoucí jev ztlačně závažnější, než bylo pronikání cizích státních příslušníků, zejména z jiných nežli socialistických států, na území ČSSR.

Právními předpisy, které omezovaly svobodu pohybu občanů ČSSR, byly zejména zákon č. 63/1965 Sb., o cestovních dokladech, jehož ustanovení § 4/1 a), d) umožňovala odepření vydání cestovního dokladu občanům ČSSR, jejichž cesta do ciziny by nebyla v souladu se státními zájmy či kteří by při pobytu v cizině svým jednáním poškodili dobré jméno ČSSR, vyhláška ministerstva vnitra ČSSR a ministerstva zahraničních věcí č. 44/1970 Sb., jehož ustanovení § 10/1 d), e), g) požadovala k vydání cestovního dokladu a udělení výjezdní doložky předložením mimo jiné rejstříku trestů, souhlasu zaměstnavatele a souhlasu národního výboru, a nařízení vlády č. 114/1969 Sb., jehož ustanovení § 1 b), d), e), f) umožňovala odepření vydání cestovního dokladu občanům ČSSR, pokud chtěli navštívit státního občana ČSSR, který se zdržoval v cizině bez povolení československých úřadů, pokud jejich jednání nasvědčovalo tomu, že hodlají zůstat v cizině po uplynutí doby povoleného pobytu v cizině či pokud nebyli devizově kryti nebo neměli devizový příslib. Z uvedeného je zřejmé, že tyto právní předpisy vázaly možnost legálně překročit státní hranice ČSSR na řadu nepřiměřených podmínek. Zároveň umožňovaly odepření vydání cestovního pasu na základě velice vágních hledisek, jako je nesoulad cesty do ciziny se státními

zájmy či poškození dobrého jména ČSSR, které by pobyt v cizině mohl způsobit, a přímo explicitně zakazovaly vycestovat osobám, u nichž bylo podezření, že hodlají emigrovat do ciziny či že hodlají navštívit osobu, která již do ciziny emigrovala.

Nemožnost legálně vycestovat z území ČSSR přivedla mnohé občany ČSSR, kteří zejména z politických, ale i jiných důvodů, odmítali na území ČSSR nadále pobývat, do stavu tísně a ve snaze uniknout do ciziny podstoupili vysoké riziko reálně hrozící újmy na jejich životě, zdraví nebo svobodě a překročili, či se pokusili překročit státní hranice ČSSR na místě tomu nevyhrazeném a ozbrojeně střeženém, neboť neměli jinou alternativu, jak tohoto cíle dosáhnout.

Tíseň je obecně definována jako stav vyvolaný nepříznivými okolnostmi omezující volnost rozhodování (ŠÁMAL Pavel a kol. Trestní zákoník. Komentář. C. H. Beck, 2012).

Všechny evropské socialistické státy (kromě Jugoslávie od počátku šedesátých let) považovaly emigraci za nežádoucí jev. Svaz sovětských socialistických republik a státy východní Evropy, s výjimkou Jugoslávie, nevnímaly právo na odchod do zahraničí jako součást základních práv člověka, ale přistupovaly k němu utilitárně z hlediska svých politických a ekonomických zájmů. Ty velely emigraci pokud možno znemožnit a v případě, že by to nešlo, ji maximálně omezit (RYCHLÍK Jan. Překračování hranic a emigrace v Československu a východní Evropě ve 20. století. In: Securitas Imperii 29. Ústav pro studium totalitních režimů, 2016).

Volný pohyb přes státní hranice byl v dobách socialistické éry v Československu nepředstavitelný. Získání platných cestovních dokladů pro cestu směrem na Západ z Československa se stalo politickou záležitostí. Občané byli politicky prověřováni, než jim byly potřebné cestovní doklady vystaveny, byli mnohdy touto cestou i nepřímou vydírání. Socialistické zákonodárství totiž disponovalo předpisy, jež dovolovaly využít možnost cestovat za hranice coby nástroj politického omezení občanů (MORÁVKOVÁ Naděžda. Legislativa, administrativa a cestování přes západní hranici za socialismu: možnosti a meze. In: Dějepis XXII: sborník katedry historie. Západočeská univerzita v Plzni, 2011).

Po krátkém období otevřených hranic v letech 1968 a 1969 se opět spustily závory na hraničních přechodech. Cestování kamkoliv se zase stalo obtížným, cesta na Západ pak takřka nemožnou, alespoň pro ty, jejichž kádrový profil nebyl "na výši". Změnu měly přinést dohody z Helsinek, ovšem i přes připojený podpis československých stranických a státních představitelů byly faktické důsledky chabé a zájemci o vycestování procházeli martyriem úřední šikany, zákazů a překážek. Bylo tomu tak až do pádu komunistického režimu (RYCHLÍK Jan, Na západ je cesta dlouhá. Závěrečný akt z Helsinek a cestování československých občanů do zahraničí. In: Paměť a dějiny IX. 2015/03. Ústav pro studium totalitních režimů, 2015).

Stát se na obyvatele díval nikoli jako na občany, ale jako na poddané či spíše jako na nevolníky, do jejichž vzdělání investoval nemalé prostředky a jejichž odchodem do ciziny mu tedy vzniká ekonomická ztráta. V chápání komunistického režimu měl každý obyvatel sedět doma a podílet se na "výstavbě socialismu" (RYCHLÍK Jan, Cestování do ciziny v habsburské monarchii a v Československu: Pasová, vízová a vystěhovalecká politika 1848-1989. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2007).

S popsáním stavem dává pol. orgán do souvislosti další historickou skutečnost, a sice že českoslovenští občané a občané jiných socialistických států utíkali do zahraničí z politických důvodů. Nelze sice konstatovat, že ve všech případech bylo motivem emigrace občanů jejich politické přesvědčení, tedy že se neztotožňovali s politickými poměry v ČSSR nebo jiné socialistické zemi, z níž pocházeli, nicméně je zřejmé, že vnitřní ochranný režim na československých státních hranicích byl nastavený zejména k eliminaci nežádoucí politické emigrace. V tomto duchu byly psány i předpisy upravující ochranu státních hranic ČSSR, ze kterých pol. orgán citoval výše (připomíná ochranu před nepřáteli tábora pokroku a míru, vedení k nenávisti k třídnímu nepříteli atakdále). Pol. orgán rovněž poukazuje na zprávu JUDr. Vratislava VAJNARA, CSc., o plnění hlavních úkolů SNB, Pohraniční stráž a vojsk ministerstva vnitra v roce 1984, kde je uvedeno, že závažným negativním jevem je stále nedovolená emigrace československých občanů, kdy její struktura a motivace zůstávají již po několik let v podstatě

neměnné, přičemž motivem je nejčastěji zjišťován obdiv k západnímu způsobu života, ziskuchtivost či dobrodružnost a vliv osob žijících v zahraničí.

V přípravném řízení pol. orgán prováděl úkony podle § 158/6 tr. ř. a vyžadoval vysvětlení od osob, které se měly k prověřované věci vyjádřit.

František KINCL, nar. 2.2.1941, zastával v období 12.10.1988 až 3.12.1989 funkci federálního ministra vnitra ČSSR. Pol. orgánu sdělil, že byl sluhou dvou pánů – zodpovídal se jak předsedovi vlády, tak i generálnímu tajemníkovi Ústředního výboru KSČ, přičemž ze strany Ústředního výboru KSČ byly nároky vyšší. Kontakt mezi FMV a Ústředním výborem KSČ zprostředkovával šéf odboru pro státní orgány, který patřil pod Ústřední výbor KSČ. Ministerstvo vnitra spolu s Ústředním výborem KSČ vytvářely bezpečnostní politiku státu, kterou ústřední výbor schvaloval. Na ministerstvu vnitra existoval výbor KSČ, který měl rovněž vlastní komunikační kanál na Ústřední výbor KSČ, často věděli plno věcí dřív než on sám. Na ministerstvu vnitra se uplatňovala tzv. nomenklatura, tzn. jmenování úředníků na ministerstvu podléhala schválení stranickými orgány, na ministerstvu vnitra právě výborem KSČ při FMV. O postu ministra vnitra zase rozhodoval generální tajemník nebo předsednictvo Ústředního výboru KSČ. Existovala povinnost zasílat některé informace a zprávy z FMV v určitém časovém období na Ústřední výbor KSČ, ale již si nevzpomíná, o jaké informace šlo. Co se týče státních hranic a Pohraniční stráže, toto měl v gesci na FMV jeho podřízený náměstek, ale nevzpomíná si, o koho se jednalo. Když přebíral funkci ministra vnitra po JUDr. Vratislavu VAJNAROVĚ, CSc., tento mu sdělil, že je vše zaběhnuté a dobře funguje.

Ing. Jan MUZIKÁŘ, nar. 19.6.1934, vykonával v prověřovaném období funkci 1. zástupce náčelníka HS PS OSH. Podle § 158/8 tr. ř. odepřel podat vysvětlení.

Stanislav NEZVAL, nar. 3.7.1941, pracoval v období od 10.6.1988 do 18.1.1990 na pozici náměstka federálního ministra vnitra. Uvedl, že pod něj spadala Pohraniční stráž. Během jeho působení na FMV se řešilo zavádění digitalizace státní správy, a to pod tlakem Ústředního výboru KSČ. Tohle byl jeho hlavní úkol a na víc nezbýval čas. On se ve věci problematiky Pohraniční stráže zabýval zejména logistikou, ekonomikou a personálními otázkami. Vyžadoval zasílat jednou měsíčně informace o mimořádných událostech na státních hranicích bez ohledu na to, zda šlo o narušení zvenku nebo zevnitř. Měl prioritu, aby se prací zpravodajské služby případní narušitelé zachytili ještě dřív, než dojdou k hranicím. Ministr vnitra měl v plánu zavést na hranicích s Rakouskem tzv. bezpečnostní ochranu, která fungovala na bázi hranic se socialistickými státy. Ochrana měla být vykonávána příslušníky SNB se všemi jejich právy a povinnostmi. Hranice se SRN měla zůstat chráněná v nepřehledných úsecích. Bohužel celá věc probíhala příliš pozdě, již nestihli mnohé realizovat, protože přišel listopad 1989. Uvažovalo se o zrušení výjezdních doložek, ale toto také nestihli zrušit. On se ve své funkci zodpovídal pouze ministři vnitra, který již informoval Ústřední výbor KSČ nebo generálního tajemníka. Jednou měsíčně měl Stanislav NEZVAL schůzku s náčelníkem HS PS OSH PhDr. Antonem NEMCEM, nar. 14.1.1929, který jej o situaci na státních hranicích informoval. Naproti tomu PhDr. Anton NEMEC dostával od něj informace, které měly směřovat k Pohraniční stráži. Nikdy nebyl svědkem toho, že by byly pohraničníci směřováni k tomu, aby při ochraně státních hranic použili k zadržení narušitele jakékoli prostředky. Jednalo se o konec 80. let a z hlediska mezinárodní situace to nebylo vyžadováno. Uvedl, že na fungování Pohraniční stráže v době socialismu je třeba nahlížet v historických a politických souvislostech. V závěru Stanislav NEZVAL vyjádřil uspokojení, že dnes mohou lidé svobodně a bez omezení cestovat mimo republiku a nejsou ničím omezováni.

JUDr. Vratislav VAJNAR, CSc., podal vysvětlení dvakrát. Poprvé sdělil, že komunikace mezi ním a generálním tajemníkem JUDr. Gustávem HUSÁKEM, CSc., nar. 10.1.1913 probíhala především osobně. Pokud bylo něco třeba vyřešit rychle, bylo to po telefonu. S Miloušem JAKEŠEM, který ho vystřídal ve funkci, nejednal, alespoň si na to nevzpomíná, to už byl ministr vnitra František KINCL. Pohraniční stráž spadala pod něj jako ministra vnitra. Asi dvakrát do roka měl schůzku s PhDr. Antonem NEMCEM, který mu podával zprávu, co se u Pohraniční stráže děje. Žádné písemné zprávy mu nepředkládal. Do operativy Pohraniční stráže JUDr. Vratislav VAJNAR, CSc., nezasahoval a ani se k ní nevyjadřoval. Pohraniční stráž měl na starost jeden z jeho náměstků,

pravděpodobně to byl JUDr. Vladimír HRUŠECKÝ, nar. 18.12.1930 (ve funkci náměstka od 1.6.1979 do 31.5.1988). Všichni náměstci ho jednou do měsíce informovali, co se na jejich úseku stalo. V rámci toho byl asi informován i o situaci u Pohraniční stráže. Nedělo se, že by on jako ministr vnitra dostával denní hlášení od Pohraniční stráže. On byl informován jen tehdy, když došlo k mimořádné situaci, třeba ke střelbě. Tuto informaci pravděpodobně předal dál, a to generálnímu tajemníkovi a taky ji pravděpodobně zahrnul do zprávy pro vládu, která se dělala jednou za půl roku, později jednou ročně. Asi o mimořádných situacích informoval i předsedu vlády (JUDr. Lubomíra ŠTROUGALA). Sám tyto události neřešil, toto měl na starost náčelník Pohraniční stráže, který se zodpovídal jeho náměstkovi. On žádným způsobem neupravoval režim na státních hranicích. Jeho předchůdce doc. PhDr. Jaromír OBZINA, DrSc., se úpravou režimu na státních hranicích zabýval, a když nastoupil do funkce ministra vnitra, bylo vše hotové a nebylo potřeba s tím nic dělat.

V rámci druhého podání vysvětlení uvedl, že Pohraniční stráž sice pod něj spadala, ale byla to z velké části autonomní složka. Byl zákon o Pohraniční strážce, kde bylo vymezeno, jaké jsou pravomoci a povinnosti pohraničnicků, a tímto zákonem se řídila i střelba na hranicích. Pokud byl nějak pohraničnick ohrožený, tak se mohl bránit. Zopakoval, že jakékoli informace ze státní hranice, včetně mimořádných událostí, mu byly podány prostřednictvím jeho podřízeného, asi JUDr. Vladimíra HRUŠECKÉHO. Tyto informace mu byly podány telefonicky, písemně, nebo ústně. Bylo to nárazové podle toho, zda se stalo něco závažného. Po obdržení takových informací tyto osobně, nebo telefonicky předložil generálnímu tajemníkovi Ústředního výboru KSČ, kterému jako ministr vnitra podléhal. Domnívá se, že tyto informace pak šly od generálního tajemníka k členům předsednictva Ústředního výboru KSČ a předsedovi vlády. Pravidelně jednou za rok byl přizván k jednání předsednictva Ústředního výboru KSČ, kde podával zprávu o činnosti FMV a referoval i o situaci na státních hranicích ČSSR. Program schůze předsednictva Ústředního výboru KSČ se řídil podle plánu práce. On jako ministr vnitra nikdy nevydal žádný rozkaz, nařízení nebo věstník k činnosti Pohraniční stráže. Použití zbraně bylo upraveno zákonem a nic takového se za jeho působení na FMV neměnilo.

Během prověřování archivních materiálů získával pol. orgán poznatky o tzv. Oddělení státní administrativy Ústředního výboru KSČ, které bylo vytvořeno usnesením 183. schůze předsednictva Ústředního výboru KSČ ze dne 4.9.1970. V Zásadách postavení, zaměření práce, organizačního uspořádání a systematizace aparátu stranických orgánů č. 3660/21 je Oddělení státní administrativy definováno jako součást aparátu Ústředního výboru KSČ, který ústřednímu výboru pomáhá při rozvíjení stranické práce v hlavních výborech KSČ na ministerstvech vnitra a v politické správě Pohraniční stráže podle usnesení Ústředního výboru KSČ.

Rudolf HEGENBART, nar. 11.9.1935, byl posledním z vedoucích Oddělení státní administrativy, kam nastoupil v druhé polovině roku 1988. Pol. orgán podal vysvětlení, při kterém uvedl, že se na tomto oddělení věnoval ekonomickým a vědecko-technickým otázkám a se státními hranicemi neměl nic společného. Jeho přímým nadřízeným byl Milouš JAKEŠ. Co se týče úlohy Oddělení státní administrativy ve zprostředkování informací mezi FMV a předsednictvem Ústředního výboru KSČ, informace podával především generálnímu tajemníkovi zásadně přímo ministr vnitra. Probíhalo to na pravidelné bázi, ministr vnitra informoval generálního tajemníka, předsedu vlády a prezidenta, přičemž on u toho přítomen nebyl. Oddělení státní administrativy byl pomocný orgán, který vypracovával zprávy, neřídil oddělení nebo odbory a nedisponoval rozhodovací pravomocí. Obecně přes Oddělení státní administrativy žádné informace nechodily, ty chodily od ministra vnitra ke generálnímu tajemníkovi. Neví, jak s těmito informacemi nakládali. Jednou za 14 dnů, kdy zasedalo předsednictvo Ústředního výboru KSČ, byli členové předsednictva ze strany generálního tajemníka informováni. Ministr vnitra nebyl členem předsednictva Ústředního výboru KSČ, ale schůzí se účastnil.

RSDr. Miloslav ONDRŮŠEK, nar. 10.5.1935 pracoval v 70. a 80. letech na pozici instruktora Odboru pro bezpečnostní politiku spadajícího pod Oddělení státní administrativy. Účastnil se jednání na vojenských radách Pohraniční stráže, které se pravidelně konaly asi jednou za měsíc. Předkládal na nich materiály projednané na sekretariátu a předsednictvu Ústředního výboru KSČ, přičemž některé materiály se přímo týkaly oblasti Pohraniční stráže. Vojenská rada fungovala jako

poradní orgán pro vrchního velitele Pohraniční stráže. O tom, co bylo projednáváno na vojenských radách, informoval svého vedoucího. Pokud došlo na státních hranicích k nějaké mimořádné události, např. k úmrtí narušitele nebo pohraničnicka, tak o tom na vojenských radách určité informace padla, ale řešení nebo další kroky týkající se této věci se neprojednávaly. Nikdy nebyl přítomen jednání stran uvolnění režimu ochrany státních hranic, ale posledních sedm osm let před listopadem 1989 již nebylo na státních hranicích tak časté použití zbraně jako dříve. Dále prohlásil, že předpisy, které upravovaly oprávnění pohraničnicků použít zbraň, se neupravovaly, nebo aspoň si na to nevzpomíná.

K objasnění role Oddělení státní administrativy jako zprostředkovatele informací mezi FMV a předsednictvem Ústředního výboru KSČ o mimořádných událostech na státních hranicích ČSSR podali vysvětlení i další bývalí členové Oddělení státní administrativy – jmenovitě PaedDr. Aleš BITTNER, CSc., nar. 5.10.1945, Vladislav HOFMAN, nar. 30.4.1942, Zdeněk KAJZR, nar. 10.4.1937, Stanislav NEZVAL, nar. 3.7.1941 (tatáž osoba, co zastávala funkci náměstka federálního ministra vnitra), RSDr. Ladislav PLUHÁČEK, nar. 7.3.1936, RSDr. Karel POLÁČEK, nar. 10.5.1936, Václav SPRÁVKA, nar. 30.5.1940, JUDr. František ŠÁLEK, nar. 19.8.1936, JUDr. Magdaléna ŠEBKOVÁ, nar. 3.9.1951, Vladimíra ZAMYKALOVÁ, nar. 15.5.1952 a RSDr. Jaroslav ŽÁK, nar. 12.4.1933 – avšak takovou úlohu oddělení nepotvrdili. V souhrnu se vyjádřili v tom smyslu, že Oddělení státní administrativy bylo nástrojem pro stranické a ideové řízení bezpečnostních a justičních orgánů státní správy a armády a že kontrolovali plnění uložených politických úkolů jednotlivých ministerstev.

Blíže k úpravě režimu na československých státních hranicích v době nesvobody podali ve smyslu ustanovení § 105/1 tr. ř. odborná vyjádření historici z Ústavu pro studium totalitních režimů a Archivu bezpečnostních složek.

Mgr. Libor SVOBODA, Ph.D., nar. 16.6.1970, je pracovníkem Ústavu pro studium totalitních režimů a zabývá se dějinami Státní bezpečnosti a problematikou převaděčství na státních hranicích ČSSR. V odborném vyjádření uvedl, že na základě toho, jakým způsobem fungoval před listopadem roku 1989 stranický a státní aparát, lze bezpochyby usuzovat, že nejvyšší představitelé státu měli přístup k informacím o úmrtích na státních hranicích ČSSR, pouze se neví, zda se to týkalo všech, nebo jen vybraných funkcionářů. Zcela jistě se tyto informace dostávaly k náměstkovi ministerstva vnitra, a tím pádem k ministroví. Z ministerstva pak byly tyto materiály postupovány sekretariátu Ústředního výboru KSČ a v některých případech přímo na předsednictvo Ústředního výboru KSČ. Pokud došlo na státních hranicích ke střelbě s následkem smrti, tak tyto informace musely být, podle jeho názoru, alespoň ve zkratce, třeba i jen formou ústního sdělení, předány členům předsednictva Ústředního výboru KSČ a ti je museli vzít minimálně na vědomí. V úplnosti pak byly samozřejmě postoupeny nižším složkám aparátu KSČ. Tento předpoklad je založen na analogii s jinými problematikami. Veškeré záležitosti týkající se fungování státního aparátu byly řízeny po stranické linii. To se týkalo i ostrahy státních hranic. Pokud došlo na státních hranicích k nějakému většímu incidentu, třeba i s následkem úmrtí, směřovaly tyto informace nejprve přirozeně na FMV a odtud na Oddělení státní administrativy Ústředního výboru KSČ. Tam byly tyto informace zpracovány a předloženy Ústřednímu výboru KSČ. Střelba na hranicích s následkem smrti byla tak závažná událost, která k jmenovaným funkcionářům musela proniknout. Vzhledem k tomu, že KSČ měla ústavně zajištěnou vedoucí úlohu ve společnosti, mohlo předsednictvo Ústředního výboru KSČ kontrolovat a úkolovat ministry vlády i poslance Federálního shromáždění, České národní rady a Slovenské národní rady a jejich prostřednictvím prosazovat přijímání zákonů. Zákony týkající se bezpečnosti, stejně jako všechny zákony, musely být schváleny KSČ. Mnohdy byly tyto zákony připraveny přímo stranickými institucemi a orgány, v případě bezpečnosti Oddělením státní administrativy ve spolupráci s nižšími složkami aparátu KSČ nebo s ministerstvem vnitra. Obecně se tyto věci probíraly po stranické linii a poté se vše zavádělo po linii státní. Navíc ministři byli zpravidla členy Ústředního výboru KSČ. Zákony podléhaly schválení Ústředního výboru KSČ.

Mgr. Ing. Pavel VANĚK, Ph.D., nar. 26.12.1967, pracuje v Archivu bezpečnostních složek a dlouhodobě se zabývá problematikou státních hranic, o které publikuje. V odborném vyjádření uvedl, že informace o státních hranicích byly zasílány na vědomí Oddělení státní administrativy

Ústředního výboru KSČ. Jednalo se o materiály z vojenských rad HS PS OSH. Vojenská rada byla poradním orgánem náčelníka HS PS OSH. Vyhodnocovala dřívější období na úseku ochrany státních hranic, probírala dlouhodobé plány činností na státních hranicích, koncepce a aktuální situaci v ostraze státních hranic. Vojenskou radu HS PS OSH tvořili všichni náčelníci podřízení náčelníkovi HS PS OSH a jednání vojenských rad se účastnily i osoby, jež zajišťovaly informovanost náměstka ministra vnitra ČSSR, který měl v kompetenci vojska ministerstva vnitra, a také zástupce z Oddělení státní administrativy. Na otázku, zda Ústřední výbor KSČ řídil nebo instruoval jednotlivé útvary Pohraniční stráže, odpovídá, že nikoli přímo. Může konstatovat, že obsah předpisu OSH-I-1 a dalších byl projednáván právě vojenskou radou a v rámci těchto projednání byla informována KSČ (pol. orgán dodává, že výtisky předpisů OSH-I-1 a OSH-I-2 byly podle rozdělovníku odeslány na Oddělení státní administrativy Ústředního výboru KSČ). Podle závažnosti incidentů na státních hranicích se spustil mechanismus šetření události, které vedla zpravidla komise ustanovená velitelem brigády Pohraniční stráže. Vedle toho tuto záležitost mohla šetřit komise ustanovená náčelníkem HS PS OSH, což ale nemuselo být pravidlem. Výsledkem šetření měl být návrh přijatého opatření, aby se situace neopakovala, a v této formě mohla být závěrečná zpráva poslána náměstkovu federálního ministra vnitra nebo cestou náměstka ministrovi vnitra.

Cestou mezinárodní právní pomoci byly německé justiční orgány požádány o výsledch dosud žijících poškozených, kteří jsou německými občany, a dalších osob, které se o nedovolené překročení státní hranice v rozhodné době taktéž pokusily.

Jörg PRZIBOROWSKI uvedl, že se dne 26.10.1976 pokusil s bratrem Frankem o překročení státní hranice z ČSSR do SRN, jelikož jako mladí chtěli z východu na západ. Od nejtělejšího mládí vnímali konfrontaci mezi oběma systémy a jeho rodiče, zejména jejich otec, byli liberálního smýšlení. Ve škole je učili a vtoukali do nich systém, na který nevěřili. Politická situace se tehdy zdála být nezměnitelná, politický vývoj, který vedl k změně režimu, se tehdy nedal odhadnout. Informace o ochraně státních hranic ČSSR v NDR neměli. Při překročení státní hranice se jim podařilo překonat první plot a u druhého přestříhli několik drátů, čímž spustili signál. Velmi rychle pak přijelo vozidlo s příslušníky Pohraniční stráže, na varovné výstřely si nevzpomíná, příslušníci Pohraniční stráže na ně stříleli cíleně a ne jen tak do vzduchu nebo do země. Začali utíkat přes čerstvě zorané pole, kde upadl a byl dostižen. vzdal se, aby jeho bratr Frank mohl utíkat dál. Jeden příslušník Pohraniční stráže se psem pronásledoval bratra Franka a druhý zůstal na místě, aby ho hlídal. Příslušník Pohraniční stráže do něj celou dobu kopal a nadával mu, proto jej v jednu chvíli chytl za nohu. Nato příslušník Pohraniční stráže vypálil dávku ze samopalu a trefil jej jednou ranou do krku a jednou ranou do pravého ramene, přičemž se příslušník Pohraniční stráže sám trefil do nohy. Následně jej hodinu či dvě nechali ležet na poli a neposkytli mu první pomoc, zatímco prohledávali oblast kolem. Následkem střelby má dodnes tři necitlivé prsty na pravé ruce a ochablé svalstvo na ohýbači. Zajímavé byly podmínky vazby v ČSSR. Nejprve byl v Praze ve vězeňské nemocnici a pak ve vězení v Plzni. Několikrát jej dovedli k výslechu, přes den si člověk nesměl ve vězení lehnout, nýbrž musel sedět na tvrdé dřevěné pryčně, která byla upevněna silně přečnívajícimi šrouby, které po určité době extrémně tlačily do kostí. Jakmile se pokusil lehnout nebo si pod sebe dát deku, zaklepala stráž, že si nesmí lehat nebo si brát nějaké polstrování. Později k němu dali západoněmeckého spoluvězně, se kterým si povídali. Domnívá se, že jej měl vyslechnout a vylákat z něj detaily o útěku. O smrti bratra Franka se dověděl až přibližně 8 týdnů po svém zatčení. V NDR byl odsouzen k trestu odnětí svobody v délce 2 let. Po propuštění na svobodu na něj byl opakovaně nasazen informátor Ministerstva státní bezpečnosti NDR (dále jen "StaSi"), aby jej sledoval a zjistil o něm osobní informace. Vycestovat do západního Berlína mu bylo následně povoleno až dne 13.1.1984.

Rene RÖDER uvedl, že se dne 22.9.1989 v 15:35 hod. společně s Steffenem SCHLEGELEM a Heiko SCHMOTZEM pokusil o překročení státní hranice z ČSSR do SRN, jelikož již byla nálada převratu, nikdo ale nevěřil, že se něco skutečně změní. Stát stále konfiskoval věci i těm lidem, kteří na západ vycestovali oficiálně. V okolí Chebu vcelku jednoduše překonali první plot státní hranice. Po překonání druhého plotu najednou přijely různé terénní vozy, motocykly a přiletěl vrtulník. Všichni křičeli, jako diví stříleli a nadávali jim do fašistů. Byl postřelen dvakrát do pravého stehna a

jednou mu střela škrtila o žebra, Steffen SCHLEGEL měl prostřelené pravé lýtko. Není si jist, zdali slyšel varovné výstřely. Příslušníci Pohraniční stráže jim neustále pažbou pušky tloukli do stříelných ran. Na místě jim neposkytli první pomoc a až po nějaké době je odvezli do nemocnice. On sám byl v bezvědomí. Tři dny po této události jej převezli do východního Berlína, kde jej ve věznici připoutali k posteli, že nemohl ani zvednout hlavu. K následkům této události uvedl, že ho šokovalo, jak s ním příslušníci Pohraniční stráže zacházeli, tedy jak jej tloukli do otevřených ran a jak jej ponižovali. Nikoho nenapadl a nikomu nic neudělal. Dotklo se jej zejména označení za fašistu. Zranění se relativně dobře zahojila, ale ta psychická zátěž a to zacházení jej velmi špatně ovlivnilo

Steffen SCHLEGEL sdělil, že se dne 22.9.1989 v 15:35 hod. pokusil o překročení státní hranice z ČSSR do SRN z politických důvodů, kterými byla svoboda cestování a svoboda názorů, jakož i z hospodářských důvodů, jako byl nedostatek bytů. V NDR neměli informace o ochraně hranice ČSSR. Když společně s Rene RÖDEREM a Heiko SCHMOTZEM překonávali v oblasti Chebu první plot státní hranice, příslušníci Pohraniční stráže po nich začali střílet. Pod palbou se jim podařilo překonat první i druhý plot, kde se nad nimi objevil vrtulník a snažil se je natlačit do hlubokých děr, které se za druhým plotem nacházely. Příslušníci Pohraniční stráže proti nim vypustili i psy a pokračovali ve střelbě, přičemž jedna z nich trefila jeho tašku, kterou měl při sobě. Heiko SCHMOTZ byl kousek stranou od něj a trochu před ním, když jej zastavil voják. Držel mu samopal v zátylku a stiskl spoušť. Jen to ale cvaklo a následně jej praštil pažbou pušky do vazu. V tom okamžiku již byl on sám na zemi, protože jej jiný příslušník Pohraniční stráže dohnal. Z bezprostřední blízkosti mu střelil do levého lýtko i přes to, že se již s rukama nad hlavou vzdal. Střílel tedy bez důvodu a záměrně. Příslušníci Pohraniční stráže celou dobu něco křičeli, ale on ničemu nerozuměl, protože se neustále střílelo. Mimo to neustále štěkali psi, které na ně poštvali, a byl tam hluk z vrtulníku. Nevšiml si, kdy byl Rene RÖDER zraněn použitím střelné zbraně, tedy zda to bylo před jeho zraněním nebo po něm. Následně k sobě byli připoutáni pouty a jak ležel na zemi, pokoušel se tlačit na své zranění. První pomoc jim příslušníci Pohraniční stráže neposkytli. Trvalo to velmi dlouho, než se dostali do nemocnice. Když se probal, byl v nemocnici sám na pokoji, který byl střežen těžce ozbrojeným příslušníkem Pohraniční stráže. Po propuštění z nemocnice jej a Rene RÖDERA odvezli českou sanitkou na hranici s NDR. Tam již čekali příslušníci StaSi s vozidlem Volvo a odvezli je do Hohenschönhausenu, kde byl asi dva dny na ošetřovně a následně v tamním vězení ve vyšetřovací vazbě. Několikrát tam byl vyslýchán, pořád a pořád, i v noci. Neustále se jej ptali, kdo byl vůdcem. Náhradu škody v trestním řízení si nárokuje. V důsledku svého zranění ztratil mnoho krve a obával se, že přijde o život. Ještě dnes trpí různými strachy, někdy má i noční můry a bolesti ve starém zranění. Jako veliké pochybení cítí to, že dlouho nebyli ošetřeni a nebyla jim poskytnuta žádná první pomoc. Nemůže uvést žádnou konkrétní částku, kterou si nárokuje, ale člověk si to s sebou nese celý život. Ten strach a bolest nelze vyvážit penězi.

Heiko SCHMOTZ uvedl, že se dne 22.9.1989 v 15:35 hod. společně s Steffenem SCHLEGELEM a Rene RÖDEREM pokusil o překročení státní hranice z ČSSR do SRN. Jako mladí lidé si mysleli, že pobyt v NDR nemá žádnou perspektivu. Vždy si mysleli, že se člověk z NDR nikdy nedostane. Po schůzce kancléře HONECKERA s Čiňany se domnívali, že tato země bude totálně odizolovaná. Věděli, že na německo-německé hranici se střílí, o režimu na státních hranicích ČSSR neměli povědomí. U státní hranice v okolí Chebu prošli nejdříve kolem kasáren, kde naštěstí právě měli oběd, jinak by je odchytili již tam. Na jedné z lesních cest stálo vozidlo Pohraniční stráže, před příslušníky se jim však podařilo schovat. První plot byl zhruba 2 metry vysoký a byl z ostnatého drátu. Steffen SCHLEGEL a Rene RÖDER jej přelezli, on jej však podlehl. Jakmile se prvního plotu dotkli, začali na ně příslušníci Pohraniční stráže střílet. Druhý plot byl tvořen jen pletivem a lehce jej přelezli. Jelikož byli na konci svých sil, běželi již velmi pomalu. Jeden z příslušníků Pohraniční stráže byl za ním a slyšel, jak přímo za jeho hlavou stiskl spoušť zbraně. Jen to však cvaklo, pravděpodobně měl prázdný zásobník. Pak jej uhořel pažbou pušky do hlavy, až spadl na zem. Ze země viděl, jak Steffena SCHLEGELA jeden z příslušníků Pohraniční stráže střelil ze zhruba 1 až 2 metrů do lýtko. Silně krvácel, jako fontána. Rene RÖDER ještě pomalu běžel dál, pak jej ale střelili z bezprostřední blízkosti do stehna. Po zadržení jim příslušníci Pohraniční stráže nadávali do nacistů. První pomoc jim neposkytli a v kasárnách mu nasadili pytel

na hlavu a tlačili ho skrze špalír příslušníků Pohraniční stráže, kteří jej bili a kopali. Následně jej bez lékařského ošetření zavřeli na samotku. Poté jej převezli do věznice v Plzni, pak v Praze a nakonec do NDR. Během celé té doby neměl možnost kontaktovat své příbuzné ani známé. V Berlíně jej dali do vězení StaSi Hohenschönhausen. Tam jej vyslýchali jako ve filmu, s lampou do obličeje jej oslepovali, křičeli a pokoušeli se zjistit, kdo byl vůdce a co má nyní za úmysly. Po dvou nocích výslechů byl propuštěn a teprve tehdy si mohl obléct nové oblečení, jelikož již neměl žádné zavazadlo s prádlem. To všechno jim odebrali Češi a zřejmě ukradli. Náhradu škody žádá za způsobené zranění a za nelidské podmínky vazby. Nemohl si ani vyměnit oblečení a musel tam často snášet strach, vůbec nevěděl, co jej čeká.

Jako svědek byl vyslechnut Ing. Jan MUZIKÁŘ, který odmítl vypovídat s argumentem, že byl v rozhodné době náčelníkem štábu HS PS OSH a jeho výpověď by mohla vyvolat trestní řízení vůči jeho osobě. K věci pouze uvedl, že jeho přímým nadřízeným byli Anton NEMEC a předtím gen. ŠÁDEK a že jejich přímým nadřízeným byl HRUŠECKÝ, náměstek federálního ministra vnitra.

Jako svědek byl vyslechnut PhDr. Jan FOJTÍK, CSc., kandidát a od 9.4.1988 člen předsednictva Ústředního výboru KSČ, který uvedl, že ohledně režimu na státních hranicích neprobíhala žádná diskuze, jelikož vyplýval z povinností ČSSR jako člena Varšavské smlouvy, která byla neustále ohrožována ze strany Spojených států amerických. Role předsednictva Ústředního výboru KSČ spočívala v koordinaci politické činnosti orgánů Národní fronty, která byla politickým systémem socialismu, a v zajištění, aby na odpovědných místech byli kádrově vybráni lidé oddaní socialismu. Předsednictvo Ústředního výboru KSČ zasedalo každý týden, obvykle v pátek, program schůze se určoval po dohodě s předsedou vlády, příslušnými tajemníky KSČ a generálním tajemníkem Ústředního výboru KSČ. Členové i kandidáti předsednictva Ústředního výboru KSČ mohli ke každé projednávané věci předkládat návrhy, o návrzích se hlasovalo prostou většinou. Mnozí členové předsednictva Ústředního výboru KSČ byli zároveň členy vlády. Předsednictvo mělo pochopitelně vyšší politickou autoritu než vláda.

Jako svědek byl vyslechnut RSDr. Stanislav NEZVAL, náměstek federálního ministra vnitra v letech 1988-1989, který uvedl, že problematika Pohraniční stráže mu byla přidělena poté, co se František KINCL, který měl jako náměstek federálního ministra vnitra tuto gesci na starosti, sám stal ministrem vnitra. S genmjr. NEMCEM, náčelníkem HS PS OSH, komunikoval jednou měsíčně a vymínil si od něj dostávat informace o mimořádných událostech na státních hranicích, kterými se rozumělo i použití zbraně příslušníky Pohraniční stráže. Žádné takové informace však neobdržel (ač bylo pol. orgánem prokazatelně zjištěno, že ke střelbě docházelo i v roce 1989). Pokud by je obdržel, okamžitě by informoval ministra vnitra. Hovořilo se však o tom, že ministr vnitra dostával informace přímo z HS PS OSH. O možnosti příslušníků Pohraniční stráže použít zbraň věděl. Společně s ministrem Františkem KINCLEM se snažili změnit režim na státních hranicích, a to částečným odstraněním zátarasů a drátů a omezením možnosti příslušníků Pohraniční stráže použít zbraň. Ač takové kroky musel odsouhlasit Ústřední výbor KSČ, bez ohledu na tento proces odstranění zátarasů navrhli přímo premiérovi ADAMCOVI, nicméně do konce roku 1989 nestihlo být realizováno.

PhDr. Jiří PLACHÝ, Ph.D., znalec z oboru společenské vědy, specializace protinacistický a protikomunistický odboj, vypracoval dne 15.12.2019 pro pol. orgán znalecký posudek. V něm uvedl, že obecný mechanismus toku informací byl takový, že předsednictvo Ústředního výboru KSČ každý rok zaúkolovalo federálního ministra vnitra, který byl současně (až do roku 1988) členem Ústředního výboru KSČ, k vypracování zprávy o situaci na státních hranicích. Zprávy byly federálním ministrem vnitra předsednictvu Ústředního výboru KSČ předloženy spolu se stanoviskem Oddělení státní administrativy Ústředního výboru KSČ, které se s obsahem zpráv seznamovalo s předstihem. Členové předsednictva Ústředního výboru KSČ k nim mohli v diskuzi vyslovit své připomínky, se kterými pak byly zprávy vzaty na vědomí. Předsednictvo Ústředního výboru KSČ také vyslovovalo souhlas s dlouhodobým základním zaměřením služební činnosti SNB a vojsk ministerstva vnitra. Z tohoto mechanismu je tedy patrné, že členové předsednictva Ústředního výboru KSČ mohli činnost bezpečnostních složek, včetně Pohraniční stráže, ovlivňovat. Jak je zřejmé například z okolností úmrtí Františka FAKTORA, tyto zprávy obsahovaly také informace o použití zbraně příslušníky Pohraniční stráže proti narušitelům státních hranic, při

nichž došlo k úmrtí. Pokud při zásahu Pohraniční stráž byla narušena suverenita cizího státu, byly nuceny se případem zabývat také další státní úřady, především ministerstvo zahraničních věcí, a to přinejmenším na úrovni náměstka ministra. Lze tedy jednoznačně uzavřít, že členové předsednictva Ústředního výboru KSČ byli informováni o úmrtích na hranicích a že mohli ovlivňovat činnost a pravomoci Pohraniční stráže. Závěrem znalec dodal, že stranický aparát prorůstal do všech oblastí státní správy a mnozí vedoucí představitelé ČSSR vykonávali jak stranickou, tak státní funkci. Tato kumulace funkcí se týkala např. Klementa GOTTWALDA, nar. 23.11.1896, Antonína NOVOTNÉHO, nar. 10.12.1904, JUDr. Gustáva HUSÁKA, CSc., doc. PhDr. Jaromíra OBZINY, DrSc., nar. 22.5.1929, a JUDr. Vratislava VAJNARA, CSc.

Z veřejných zdrojů bylo zjištěno sídlo Ústředního výboru KSČ na adrese Nábřeží Ludvíka Svobody 12, Praha 1. Z přehledu o rozmístění útvarů FMV, SNB a vojsk ministerstva vnitra na území hl. m. Prahy v roce 1983 bylo zjištěno sídlo vedení FMV na adrese Obránců míru (dnešní ulice Milady Horákové) 85, Praha 7.

Pol. orgán se v přípravném řízení zabýval principiální otázkou týkající se role předsednictva Ústředního výboru KSČ v procesu normotvorby. K jejímu objasnění pol. orgán vyžádal od Ústavu pro studium totalitních režimů a historiků ve smyslu ustanovení § 105/1 tr. ř. odborné vyjádření, provedl vlastní šetření v archivních materiálech a vyžádal vysvětlení od osob, zejména od bývalých federálních ministrů vnitra, kteří potvrdili reálnou existenci podřízenosti jejich resortu předsednictvu Ústředního výboru KSČ.

Předně je třeba připomenout ustanovení čl. 4 ústavního zákona č. 100/1960, Ústavy Československé socialistické republiky, ve znění účinném do 29.11.1989, ve kterém je role vedoucí síly ve společnosti i ve státě přisouzena Komunistické straně Československa. Ústřední výbor KSČ byl stranickým orgánem Komunistické strany Československa, řídil stranu v obdobích mezi sjezdy (sjezd byl nejvyšším orgánem KSČ konající se zpravidla po pěti letech) a volil členy svého předsednictva.

Předsednictvo Ústředního výboru KSČ se scházelo jednou týdně. Schůze trvaly často přes dvě hodiny. Jednání řídil generální tajemník, který měl poslední slovo. Zasedáním předsednictva procházely programy práce vlád, parlamentu, Ústředního výboru Národní fronty, důležitá vládní usnesení a navrhované zákony. K některým se vyjadřovalo, jiné pouze dostalo na vědomí. Všechna významná opatření a normy musely projít předsednictvem Ústředního výboru KSČ. Proto byli členy předsednictva Ústředního výboru KSČ nejvyšší představitelé hlavních společenských organizací: prezident republiky, předsedové federální a národních vlád, předseda Federálního shromáždění, předseda České národní rady a v osobě generálního tajemníka i předseda Ústředního výboru Národní fronty (RŮŽIČKA Daniel. Komunistická strana Československa (KSČ): stranické orgány. Totalita.cz. 2019.).

Ústav pro studium totalitních režimů vypracoval odborné vyjádření, ve kterém potvrdil aktivní úlohu předsednictva Ústředního výboru KSČ v zavádění předpisů upravujících oblasti ochrany státních hranic a Pohraniční stráž. V odborném vyjádření je konstatováno, že v roce 1966 byla Pohraniční stráž převelena do působnosti Československé lidové armády, přesněji pod ministerstvo národní obrany. Stalo se tak poté, co o tom rozhodl Ústřední výbor KSČ. Po zkušenostech z období pražského jara rozhodl Ústřední výbor KSČ o opětovném začlenění Pohraniční stráže pod FMV, kam byla začleněna 1.1.1972, a to na základě usnesení předsednictva Ústředního výboru KSČ z 15.12.1971. Předcházela tomu vojensko-politická analýza činnosti Pohraniční stráže z období pražského jara (z 20.3.1970), vykazující jasné normalizační tendence. V lednu 1970 vznikla vojenská rada velitelství Pohraniční stráže zajišťující v první řadě důsledné plnění usnesení nejvyšších orgánů KSČ, vlády a rozkazů ministra. Ústřední výbor KSČ rozhodoval i o dílčích otázkách v Pohraniční stráž. Například elektrifikace zátarasu (tzv. elektrické zařízení k ochraně hranic) byla zrušena v prosinci roku 1965 po rozhodnutí Ústředního výboru KSČ ze dne 26.12.1965. Dále pak o tom, které části státních hranic budou předány do ochrany pohraničních oddělení Veřejné bezpečnosti, z čehož je zřejmé, že Ústřední výbor KSČ považoval tyto otázky (respektive rozhodnutí) za primárně politického, nikoliv technického charakteru.

Dále pol. orgán dohledal archivní materiály pojednávající o konkrétních krocích předsednictva Ústředního výboru KSČ, z nich lze indukovat závěr, že předsednictvo de facto disponovalo pravomocí úkolovat federální ministry (tj. členy federální vlády), vedení vlády a potažmo vládu samotnou v zákonodárné iniciativě a v tvorbě interních norem. Dohledané archivní materiály rovněž prokazují, že členové předsednictva Ústředního výboru KSČ se zajímali o problematiku ochrany státních hranic a činnosti Pohraniční stráže, a to nejméně v jednoročním intervalu na schůzích předsednictva v rámci informování federálním ministrem vnitra prostřednictvím výročních zpráv o zhodnocení činnosti SNB, Pohraniční stráže a vojsk ministerstva vnitra. Výsledkem projednání výročních zhodnocení bylo vydání usnesení předsednictvem Ústředního výboru KSČ, kterým byl ministra vnitra (resp. ministr národní obrany) zpravidla pověřen k provedení opatření vyplývajících z předložené zprávy s tím, že příští výroční zprávu předloží předsednictvu Ústředního výboru KSČ v následujícím roce. V těchto zprávách byly předkládány informace o situaci na československých státních hranicích a o činnosti Pohraniční stráže, které byly doprovázeny statistickými přehledy o počtu narušení státních hranic, počtu zadržených narušitelů, sociálním a národnostním hlediskem narušitelů aj., přičemž nejnovější údaje byly komparovány s předchozím obdobím.

Například v dokumentech Zhodnocení plnění hlavních úkolů SNB, Pohraniční stráže a vojsk ministerstva vnitra v letech 1984 a 1986, jejichž autorem je JUDr. Vratislav VAJNAR, CSc., a které byly předloženy předsednictvu Ústředního výboru KSČ, je konstatováno, že v roce 1983 došlo k 5 793, v roce 1984 k 5 051, v roce 1985 k 5 226 a v roce 1986 k 4 696 případům nedovolené emigrace československých občanů. V těchto statistikách se sledovala emigrace prováděná způsobem, že emigrující osoby legálně vycestovaly z ČSSR do zahraničí na omezenou dobu (např. služební cesta a dovolená) a do ČSSR se nevrátili. V dalších přehledových tabulkách bylo zjištěno, že v roce 1983 bylo registrováno 2 070 tlaků (narušení) na státní hranici ČSSR, v roce 1984 o dva méně, v roce 1985 jich bylo evidováno 2 009 a v následujícím roce 2 244. V roce 1983 bylo Pohraniční stráží zadrženo 2 049 narušitelů, z toho 1 174 při pokusu o útěk do Rakouska nebo SRN, a 21 osobám se podařilo přes státní hranice proniknout. V roce 1984 bylo Pohraniční stráží zadrženo 2 036 narušitelů, z toho 1 072 při pokusu o útěk do Rakouska nebo SRN, a 32 osobám se podařilo přes státní hranice proniknout. V roce 1985 bylo Pohraniční stráží zadrženo 1 855 narušitelů, z toho 1 093 při pokusu o útěk do Rakouska nebo SRN, a 154 osobám se podařilo přes státní hranice proniknout. V roce 1986 bylo Pohraniční stráží zadrženo 2 068 narušitelů, z toho 985 při pokusu o útěk do Rakouska nebo SRN, a 176 osobám se podařilo přes státní hranice proniknout. Dále byly statistické údaje o emigraci zaznamenány ve Zprávě o stavu ochrany státních hranic ČSSR s kapitalistickými státy z roku 1978, jejíž autorem je doc. PhDr. Jaromír OBZINA, DrSc., a která byla předložena předsednictvu Ústředního výboru KSČ. V předmětné zprávě je konstatováno, že od roku 1973 do 1. pol. roku 1978 bylo registrováno 5 968 tlaků na státních hranicích ČSSR se státy Rakousko a SRN, z toho jen 734 osob, tj. 12,30 %, směřovalo z Rakouska nebo SRN do ČSSR, a 5 234 osob, tj. 87,70 %, směřovalo z ČSSR do Rakouska nebo SRN. Stejně srovnání obsahuje dokument Výsledky ochrany státních hranic v roce 1987, který na jednání kolegia ministra vnitra ČSSR ze dne 11.1.1988 předložil JUDr. Vladimír HRUŠECKÝ (náměstek federálního ministra vnitra). V roce 1987 bylo zaznamenáno 1 017 tlaků na státní hranice ČSSR s Rakouskem a SRN, z tohoto počtu bylo Pohraniční stráží zadrženo 984 osob, přičemž směrem na ČSSR bylo zadrženo 69 osob, tj. 7,5 %, a směrem na Rakousko a SRN bylo zadrženo 915 osob, tj. 92,5 %. Dvanáctou přílohu rozkazu federálního ministra vnitra doc. PhDr. Jaromíra OBZINY, DrSc., č. 17/1981, Základní dokumenty k realizaci bezpečnostní politiky strany a socialistického státu po XVI. sjezdu KSČ, tvořil přehled o tlaku a narušení státních hranic v letech 1976-1980, podle něhož nesouhlas s politickým zřízením byl nejčastějším důvodem narušitelů k překročení státních hranic ČSSR. V průběhu pěti let došlo k 4 618 narušení státních hranic ČSSR s kapitalistickými státy, přičemž z kapitalistických států (z Rakouska a SRN) do ČSSR směřovalo jen 463 narušitelů.

Předkládané statistické údaje svědčí o výrazném nepoměru mezi emigrací a imigrací v ČSSR, z čehož je zřejmé, že režim na československých státních hranicích byl nastaven převážně k zabránění útekům osob z Československa. Předmětem zájmu vrcholných představitelů státu rovněž bylo kvantitativní podchycení emigrace občanů z politických důvodů, kterou vnímali jako

závažný jev, jak je mj. konstatováno v již zmíněné zprávě JUDr. Vratislava VAJNARA, CSc., o plnění hlavních úkolů SNB, Pohraniční strážě a vojsk ministerstva vnitra v roce 1984. Lze se zároveň důvodně domnívat, že tento podíl byl ve skutečnosti nepochybně vyšší. Nesouhlas s politickým zřízením totiž znamenal pro zadržené občany ČSSR ohrožení vyšším trestem a následné ztížení jejich společenského uplatnění v novém zaměstnání, než kdyby svůj čin zdůvodnili např. touhou po dobrodružství nebo rodinnými důvody.

Dalším prostudováním archivních materiálů byly dohledány následující dokumenty. Usnesením 126. schůze předsednictva Ústředního výboru KSČ ze dne 26.10.1965 bylo rozhodnuto o přeskupení vojenských sil tak, aby mohl být uplatněn diferencovaný způsob ochrany a byly spolehlivě zabezpečeny hlavní směry státní hranice, bylo rozhodnuto o zrušení používání elektrického proudu v drátěném zátarasu v celém pásu státních hranic, o zastavení další výstavby dvojstěnného drátěného zátarasu a o jeho postupném nahrazování jednostěnným signálním zátarasem a slaboproudu signalizací, bylo rozhodnuto o zrušení vojenské ochrany státní hranice s NDR a o jejím zabezpečení obdobně jako s jinými socialistickými státy příslušníky SNB a v neposlední řadě bylo rozhodnuto o snížení počtu pohraničnicků o 13 000. Realizace těchto pokynů byla uložena ministru národní obrany Ing. Bohumíru LOMSKÉMU, nar. 22.4.1914, ministru vnitra Josefu KUDRNOVI, nar. 1.9.1920, a předsedovi vlády Jozefu LENÁRTOVI. Mezi těmito pokyny bylo i zpracovat návrh novelizace zákona č. 69/1951 Sb., o ochraně státních hranic. Plnění úkolů měli ministři a předseda vlády opětovně předložit ke schválení vojenské komisi obrany Ústředního výboru KSČ.

Podle zprávy náměstka ministra vnitra prof. JUDr. Jana PJEŠČAKA, DrSc., nar. 10.2.1925, ze dne 7.5.1970 předsednictvo Ústředního výboru KSČ na své 130. schůzi konané dne 20.5.1969 uložilo ministru vnitra ČSSR, aby ve spolupráci s ministrem národní obrany vyhodnotil stávající systém podřízenosti Pohraniční strážě ministerstvu národní obrany a současně aby byly předloženy návrhy na zlepšení ochrany státní hranice s kapitalistickými státy. Zpráva byla přílohou dokumentu nazvaného Příprava materiálu o zhodnocení účinnosti podřízenosti Pohraniční strážě ministerstvu národní obrany a jejího převodu k MV ČSSR, č. j. ZU-0024/F-1970, který předložil náměstek ministra vnitra ministru vnitra, aby rozhodl o jeho předložení předsednictvu Ústředního výboru KSČ.

V listopadu 1970 ministr vnitra ČSSR a ministr národní obrany předložili předsednictvu Ústředního výboru KSČ přílohu k zhodnocení činnosti podřízení Pohraniční strážě ministerstvu národní obrany v souvislosti s dalším zkvalitněním ochrany státních hranic, kterou tvořil návrh na vydání usnesení předsednictva (bylo obvyklé, že návrhy usnesení předsednictva Ústředního výboru KSČ předkládali úkolovaní funkcionáři), v němž poukazují na aktivizované báze antisocialistických sil uvnitř státu v roce 1968-1969, enormní nárůst československé migrace do kapitalistických států a zvýšení aktivity nepřátelských rozvědných center. Usnesením předsednictva Ústředního výboru KSČ mělo být rozhodnuto o přehodnocení vybavení vojsk Pohraniční strážě bojovými prostředky a technikou v závislosti na potřebě mírových a válečných úkolů a zabezpečení účinné pomoci vojsk Československé lidové armády Pohraniční stráží při narušení státní hranic. Důvodem měl být enormní nárůst narušitelů státních hranic, jejichž motivace pramenila převážně z politických důvodů, přičemž převážná část narušitelů byla z vnitrozemí. V této souvislosti měly být uloženy pokyny ministru národní obrany Ing. Martinu DZÚROVI, nar. 12.7.1919, ministru vnitra Ing. Radko KASKOVI, CSc., nar. 23.2.1928, a předsedovi vlády JUDr. Lubomíru ŠTROUGALOVI, a to zejména pokyn novelizovat zákon č. 69/1951 Sb., o ochraně státních hranic, a zákon č. 70/1965 Sb., o Sboru národní bezpečnosti, a provést potřebné právní úpravy, které vyžaduje výkon služby příslušníků Pohraniční strážě v rámci ministerstva národní obrany. Ministři a předseda vlády měli do konce roku 1971 předložit předsednictvu Ústředního výboru KSČ zprávu o plnění usnesení. Důvodem změny právních předpisů měla být podle důvodové zprávy skutečnost, že v roce 1965 byla změněna podřízenost Pohraniční strážě, tedy doslovně: "Usnesení předsednictva Ústředního výboru KSČ z roku 1965 bylo legislativně provedeno zákonným opatřením předsednictva Národního shromáždění č. 138/1965 Sb., o změně podřízenosti Pohraniční strážě. Ustanovení zákona č. 70/1965 Sb., o Sboru národní bezpečnosti, týkající se státní hranice však nebyla změněna."

Dále bylo dohledáno usnesení předsednictva Ústředního výboru KSČ ze dne 15.12.1971, na základě kterého bylo rozhodnuto o převedení Pohraniční stráže pod ministerstvo vnitra a bylo uloženo tehdejšími ministry národní obrany a vnitra ČSSR, aby v průběhu roku 1972 předložili předsednictvu Ústředního výboru KSČ návrh na řešení problémů ochrany státních hranic, které přesahují pravomoc obou resortů, a aby do 20.12.1972 předložili souhrnnou zprávu o plnění tohoto usnesení. Ministru vnitra bylo výslovně uloženo, aby připravil návrh potřebné právní úpravy na změnu podřízenosti Pohraniční stráže a aby novelizoval příslušné právní normy, jimiž byla upravena činnost Pohraniční stráže. JUDr. Lubomíru ŠTROUGALOVÍ bylo uloženo, aby zajistil úkoly vyplývající z tohoto usnesení po linii Vlády ČSSR. Tento uložený úkol splnil ministr vnitra v součinnosti s JUDr. Lubomírem ŠTROUGALEM, kteří připravili návrh zákonného opatření č. 145/1971 Sb., o změně podřízenosti Pohraniční stráže, a předali jej předsednictvu vlády. Vláda ČSSR následně předložila předsednictvu Federálního shromáždění vládní návrh zákonného opatření, který byl dne 22.12.1971 usnesením předsednictva Federálního shromáždění podle ustanovení čl. 58/3 ústavního zákona č. 143/1968 Sb., o československé federaci, přijat. Ministr vnitra zároveň vydal rozkaz, kterým bylo provedeno zařazení Pohraniční stráže pod FMV.

Podle usnesení o schůzích ministra vnitra ČSSR ze dne 3.3.1975 a 20.8.1975 kolegium ministra vnitra hodnotilo převedení Pohraniční stráže do podřízenosti ministra vnitra, k němuž došlo právě na základě zmiňovaného usnesení předsednictva Ústředního výboru KSČ ze dne 15.12.1971. Náměstek ministra vnitra v nich doporučoval ministrovi vnitra, aby rozhodl o informování předsednictva Ústředního výboru KSČ o plnění usnesení předsednictva Ústředního výboru KSČ ze dne 15.12.1971, tedy o změně podřízenosti Pohraniční stráže. Kolegium zároveň ministrovi vnitra doporučilo, aby svému náměstkovi uložil zapracování schválených opatření ohledně ochrany státních hranic ČSSR do Základního zaměření útvarů SNB a vojsk ministerstva vnitra na rok 1976 a jejich rozpracování v dokumentech HS PS OSH. V příložené zprávě o plnění ochrany státních hranic se k politické výuce pohraničnicků explicitně uvádí, že byla prohlubována nenávisť k třídním nepřátelům, a z příložených přehledů o výslednosti ochrany státních hranic plyne, že počet narušitelů prchajících z ČSSR byl přibližně desetkrát vyšší nežli počet narušitelů směrem do ČSSR.

Ve Zprávě o plnění hlavních úkolů SNB a vojsk ministerstva vnitra v roce 1977 se uvádí, že ministr vnitra předkládá předsednictvu Ústředního výboru KSČ k posouzení návrh rozkazu ministra vnitra ČSSR k základnímu zaměření služební činnosti SNB a vojsk ministerstva vnitra na rok 1978.

V roce 1978 federální ministr vnitra předložil předsednictvu Ústředního výboru KSČ zprávu o stavu ochrany státních hranic ČSSR s kapitalistickými státy, kde je uvedeno, že Československo v ochraně státních hranic zaujímá prvořadou a rozhodující úlohu ochrany státních hranic s kapitalistickými státy, přičemž tato skutečnost byla v plném obsahu tohoto pojetí zdůrazněna i v usnesení předsednictva Ústředního výboru KSČ ze dne 15.12.1971, a že postupné naplňování tohoto usnesení významně ovlivnilo kvalitu ochrany a bezpečnosti státních hranic ČSSR.

Z rozkazů ministra vnitra č. 24/1980, 35/1980 a 17/1981 je zřejmé, že ministr úkoloval příslušné orgány Pohraniční stráže, například stanovil, že náčelník politické správy Pohraniční stráže je přímo řízen Ústředním výborem KSČ a řídí se Směrnicí pro práci politických orgánů Československé lidové armády schválené předsednictvem Ústředního výboru KSČ dne 15.12.1971 a že Pohraniční stráž je povinna informovat o své činnosti vrcholné stranické a státní orgány, k čemuž došlo například dne 22.5.1981, kdy předsednictvo Ústředního výboru KSČ bylo o stavu na státních hranicích informováno skrze ministra vnitra.

Z uvedených dokumentů je zřejmé, že předsednictvo Ústředního výboru KSČ mělo faktickou moc úkolovat Vládu ČSSR i její jednotlivé ministry, a to za účelem změny či přijetí zákonů i podzákonných předpisů. Zároveň se nechalo periodicky informovat o stavu na státních hranicích ČSSR a ukládalo v této oblasti tak detailní pokyny, jako bylo například snížení počtu pohraničnicků, zrušení vojenské ochrany státní hranice s NDR či zrušení elektrického zátarasu, a zároveň rozhodovalo i o celé koncepci Pohraniční stráže, tedy vyhodnocovalo její účinnost a určovalo, jakému ministerstvu by mělo být podřízena. Jmenovitě JUDr. Lubomíru ŠTROUGALOVÍ bylo

předsednictvem Ústředního výboru KSČ opakovaně ukládáno, aby zajistil plnění jeho usnesení po linii Vlády ČSSR.

Zároveň je zřejmé, že ministr vnitra byl základním informačním článkem mezi předsednictvem Ústředního výboru KSČ a Pohraniční stráží a že sám k organizaci Pohraniční stráže vydával rozkazy a dále měnil právní předpisy a interní akty, které upravovaly práva a povinnosti příslušníků Pohraniční stráže.

Analogicky z jiné oblasti, k prokázání míry zapojení předsednictva Ústředního výboru KSČ do řízení státu skrze jejich vrcholné představitele, je vhodné uvést závěr z 161. schůze předsednictva Ústředního výboru KSČ ze dne 11.7.1975, kterým bylo schvalováno personální složení delegace ČSSR na 3. fázi Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě. V téže věci předsednictvo Ústředního výboru KSČ dne 7.5.1976 úkolovalo předsedu Vlády ČSSR JUDr. Lubomíra ŠTROUGALA, aby předložil materiál týkající se směrnice pro plnění Závěrečného aktu Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě vládě k projednání, zabezpečil konkrétní realizaci navrhovaných opatření a předložil předsednictvu Ústředního výboru KSČ průběžnou zprávu o plnění tohoto úkolu.

Dne 24.10.1984 bylo na pořadu jednání 120. schůze předsednictva Ústředního výboru KSČ projednání zprávy o plnění povinnosti orgánů a organizací oznamovat trestné činy a o přijímání a vyřizování těchto oznámení státními orgány a zprávy o přijímání a vyřizování oznámení podaných státními orgány, socialistickými organizacemi a občany o podezření z trestných činů nebo přečinů. Předsednictvo Ústředního výboru KSČ v této souvislosti ve svém usnesení vyslovilo souhlas s opatřeními, která k oběma zprávám přijala vláda ČSSR dne 4.10.1984.

Z vyžádané zprávy od Ústavu pro studium totalitních režimů byly zjištěny informace o stranických funkcích a funkčních obdobích všech prověřovaných. Tentýž ústav se na dotaz pol. orgánu vyjádřil k funkci kandidáta předsednictva Ústředního výboru KSČ, kterou v období od 27.3.1986 do 8.4.1987 zastával prověřovaný doc. RSDr. Ignác JANÁK. Kandidát předsednictva neměl tak velké pravomoci jako člen předsednictva. Byl pouze kandidátem na (plnohodnotné) členství v předsednictvu Ústředního výboru KSČ. Kandidát předsednictva neměl na schůzích předsednictva hlasovací právo, byť se účastnil jeho jednání. Měl právo na podání vlastních návrhů k přijetí opatření, jež podléhaly hlasování předsednictva. Z obsahu tohoto vyjádření pol. orgán nevyvodil trestní odpovědnost doc. RSDr. Ignáce JANÁKA za období, co byl kandidátem předsednictva Ústředního výboru KSČ, kdy byl v této funkci prokazatelně seznámen s útokem na poškozeného Johanna DICKA, neboť nedisponoval plnými pravomocemi plnohodnotného člena předsednictva Ústředního výboru KSČ, kterým se stal až dne 9.4.1987. Pol. orgán stejným způsobem dovodil trestní odpovědnost Františka PITRY až od doby, co se stal členem předsednictva Ústředního výboru KSČ, tj. od 11.11.1988.

Byly dohledány dílčí zápisy z vojenské rady Pohraniční stráže a ochrany státních hranic, o které se vyjádřili RSDr. Miloslav ONDRUŠEK, Mgr. Ing. Pavel VANĚK, Ph.D. a Ústav pro studium totalitních režimů. Např. v zápisu vojenské rady ze dne 28.8.1987 se uvádí, že ve 2. polovině roku 1986 došlo, cit. k prudkému nárůstu mimořádných událostí vážného charakteru, konkrétně k 6 případům zběhnutí, ztrátám na životech, průnikům přes státní hranice apod. Ze zápisu vojenské rady ze dne 28.2.1989 bylo zjištěno, že 1. zástupce náčelníka HS PS OSH Ing. Jan MUZIKÁŘ podal na poradě náčelníků zprávu o tom, že přesto, že pohraniční hlídky byly s šesti narušiteli státních hranic v dotyku zrakem, na dostřel nebo na dostih se služebním psem, nebylo zabráněno jejich průniku přes státní hranice. Jeho vyjádření svědčí o tom, že režim ochrany státních hranic byl ještě na konci 80. let nastaven na bezpodmínečné zabránění nedovoleného překročení státních hranic ČSSR i za cenu použití zbraně. Pol. orgán dodává, že zápisy z vojenských rad byly zasílány na FMV a Ústřední výbor KSČ, jak dokládají rozdělovníky a potvrzené zpáteční lístky.

V ČSSR byl od 23.3.1976 v účinnosti Pakt, jehož ustanovení čl. 12/2 opravňovalo každého svobodně opustit kteroukoli zemi, i svou vlastní. Pakt byl přijat XXI. Valným shromážděním Organizace spojených národů (dále jen "OSN") dne 16.12.1966 rezolucí č. 2200. Jménem ČSSR byl Pakt podepsán dne 7.10.1968, ale k jeho ratifikaci bylo přistoupeno až v roce 1976 v souvislosti s probíhající konferencí o evropské bezpečnosti a spolupráci, kde při projednávání otázek v

humanitární oblasti vytvářela ratifikace Paktu pro socialistické státy příznivou negociační pozici pro odmítání nepřijatelných návrhů tzv. západních zemí. Aktivitu československé delegace na uvedené konferenci řídilo předsednictvo Ústředního výboru KSČ, jak je doloženo přijatými závěry 161., 162. a 2. schůze předsednictva Ústředního výboru KSČ z 11.7.1975, 22.8.1975 a 7.5.1976, na podkladě kterých bylo schvalováno složení a postup při jednáních delegace na konferenci. Ve vztahu k podpisu a ratifikaci Paktu byla role předsednictva Ústředního výboru KSČ rovněž řídící. Dne 19.9.1967 předložil ministr zahraničních věcí Václav DAVID, nar. 23.9.1910, předsednictvu Ústředního výboru KSČ návrh na podpis a ratifikaci Mezinárodního Paktu o občanských a politických právech. V průvodní zprávě ministerstva zahraničních věcí je zmíněno, že ustanovení čl. 12 Paktu je jedním z nejcitlivějších ustanovení a je nepochybné, že po jeho ratifikaci by se občané ještě ve větší míře dovolávali svobody pohybu, přičemž jde o vážnou politickou otázku. Návrh byl projednán dne 26.9.1967 na 46. schůzi předsednictva Ústředního výboru KSČ a byl přijat závěr, aby ministerstvo zahraničních věcí spolu s dalšími zúčastněnými ministry přezkoumali v rámci svých resortů všechny příslušné předpisy a zjistili možné kolize s přijatým Paktem. V důvodové zprávě vládního návrhu, kterým se předkládá Federálnímu shromáždění k souhlasu Mezinárodní Pakt o občanských a politických právech, se k ustanovení čl. 12 uvádí, že předmětný článek zakotvuje svobodu pohybu a pobytu, právo opustit kteroukoli zemi, včetně své vlastní, a právo na návrat do své země. Tato práva mohou být podle ustanovení čl. 12/3 omezena. Omezení, která připouští/3, musí být stanovena zákonem a musí být nutná pro ochranu státní bezpečnosti, veřejného pořádku, veřejného zdraví nebo morálky. Tuto důvodovou zprávu předložili Federálnímu shromáždění dne 15.5.1975 předseda vlády JUDr. Lubomír ŠTROUGAL a ministr zahraničních věcí Ing. Bohuslav CHŇOUPEK, nar. 10.8.1925, načež dne 11.11.1975 vyslovilo souhlas s Paktem Federální shromáždění, dne 23.12.1975 byl ratifikován prezidentem ČSSR JUDr. Gustávem HUSÁKEM, CSc., dne 13.10.1976 byl vyhlášen ve Sbírce zákonů vyhláškou ministra zahraničních věcí č. 120/1976 Sb. a pro ČSSR vstoupil v účinnost dne 23.3.1976.

Na obecné porušování Paktu upozorňoval dokument Prohlášení Charty 77, zveřejněný dne 1.1.1977. Poukazoval na nedodržování ustanovení čl. 12/2 Paktu, zaručující občanům právo svobodně opustit svou zemi, kdy pod záminkou ochrany národní bezpečnosti (odst. 3) bylo toto právo vázáno na různé nepřijatelné podmínky. Autoři v jeho textu vítají, že ČSSR přistoupila mj. k tomuto Paktu, ale s novou naléhavostí připomínají, kolik základních práv platí v naší zemi – bohužel – jen na papíře, stojí v textu. Dále poukazovali na nedodržování článků zaručujících svobodný projev a pohyb, na šikanu lidí, jejichž názory se odlišovaly od oficiálních stanovisek státu, a na centralizaci politické moci. Do konce listopadu 1989 podepsalo Prohlášení Charty 77 téměř 1 900 lidí. Signatáři tohoto dokumentu byli v ČSSR vystaveni perzekuci ze strany Státní bezpečnosti.

Pakt vedle zmiňovaného ustanovení čl. 12/2 obsahoval i velice důležité ustanovení čl. 6/1, které stanovilo, že každá lidská bytost má právo na život, že toto právo je chráněno zákonem a že nikdo nebude svévolně zbaven života. Právo na život jako jedno z elementárních lidských práv definovala již Všeobecná deklarace lidských práv OSN, jehož členem Československo bylo od jeho založení v roce 1945. Byť nejde v mezinárodně právním smyslu o závazný dokument, představoval pro členské státy rámec pro ochranu práva na život v jejich vlastních právních rádech a také předpolí pro uzavírání konkrétních mezinárodních smluv, které ochraně lidských práv dávaly konkrétní podobu.

Mezinárodními smlouvami, jež zaručovaly existenci základních lidských práv a které ČSSR ratifikovala, byly Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidia, která byla přijata Valným shromážděním OSN dne 8.12.1948, byla vyhlášena ve Sbírce zákonů vyhláškou ministra zahraničních věcí č. 32/1955 Sb. dne 19.7.1955 a pro ČSSR vstoupila v účinnost dne 12.1.1951, a Úmluva o nepromlčitelnosti válečných zločinů a zločinů proti lidskosti, která byla přijata Valným shromážděním OSN dne 26.11.1968, byla vyhlášena ve Sbírce zákonů vyhláškou ministra zahraničních věcí č. 53/1974 Sb. dne 31.5.1974 a pro ČSSR vstoupila v účinnost dne 11.11.1970.

Právo na život a jeho ochranu lze nepřímo dovodit i z některých článků tehdy účinné Ústavy ČSSR z roku 1960 (ústavní zákon č. 100/1960 Sb., Ústava Československé socialistické republiky). Jde zejména o ustanovení čl. 20, které stanovilo, že všichni občané mají rovná práva a rovné

povinnosti, ustanovení čl. 23 Ústavy, které v odstavci prvním stanovilo, že všichni pracující mají právo na ochranu zdraví a na léčebnou péči, jakož i právo na hmotné zabezpečení ve stáří a při nezpůsobilosti k práci, a které v odstavci druhém stanovilo, že tato práva jsou zajištěna péčí státu a společenských organizací o předcházení vzniku nemocí, celou organizací zdravotnictví, sítí léčebných a sociálních zařízení, stále se rozšiřující bezplatnou léčebnou péčí, jakož i organizovanou péčí o bezpečnost při práci, nemocenským pojištěním a důchodovým zabezpečením, ustanovení čl. 30, které stanovilo, že nedotknutelnost osoby je zaručena, a ustanovení čl. 38, které stanovilo, že neodlučnou součástí občanských povinností je úcta k právům spoluobčanů, jakož i uvědomělé zachovávání pravidel socialistického soužití. V ústavním zákoně o československé federaci (ústavní zákon č. 143/1968 Sb., o československé federaci), jímž došlo ke zrušení rozsáhlých pasáží Ústavy ČSSR z roku 1960, je pak nutné v této souvislosti poukázat na jeho preambuli: "My, národ český a slovenský, vycházejíce z poznání, že naše novodobé dějiny jsou prodchnuty oboustrannou vůlí žít ve společném státě (...) rozhodnutí vytvářet ve společném federativním státě v duchu humanitních ideálů socialismu a proletářského internacionalismu podmínky pro všestranný rozvoj a blahobyt všech občanů a zaručovat jim rovná, demokratická práva a svobody bez rozdílu národnosti."

Zmiňované ustanovení čl. 6/1 Paktu, které zaručovalo právo na život, tak bylo pouhou explicitní deklarací již dříve existujícího závazku ČSSR respektovat základní lidská práva všech osob, zejména v oblasti ochrany života a zdraví.

K závaznosti Paktu pro jeho signatáře se vyjádřil velký senát Evropského soudu pro lidská práva ve věci STRELETZ, KESSLER a KRENZ, kteří byli v SRN jako vedoucí představitelé státu trestně stíháni a odsouzeni v souvislosti s úmrtím či postřelením 10 osob na státních hranicích v letech 1971 až 1989. Ve svém rozhodnutí z 22.3.2001 soud uvedl:

"Soud konstatoval, že je jeho povinností posoudit daný případ též z hlediska principů mezinárodního práva, a to zejména těch, jimiž se řídí mezinárodní ochrana lidských práv, zejména proto, že německé soudy použily argumenty spočívající na těchto principech. Je proto nezbytné zvážit, zda v době, kdy byly spáchány, byly činy stěžovatelů trestnými činy definovanými s dostatečnou dostupností a předvídatelností podle mezinárodního práva, zejména pak pravidel mezinárodního práva o ochraně lidských práv. Soud především poznamenal, že v průběhu vývoje této ochrany relevantní úmluvy a další dokumenty konstantně stvrzovaly přednost práva na život. Článek 3 Všeobecné deklarace lidských práv ze dne 10.12.1948 například stanoví toto: "Každý má právo na život." Toto právo bylo potvrzeno Mezinárodním Paktem občanských a politických práv ze dne 16.12.1996, ratifikovaným ze strany NDR 8.11.1974, jehož článek 6 stanoví toto: "Každá lidská bytost má právo na život" a "nikdo nebude svévolně zbaven života." (...) Konvergence výše zmíněných dokumentů je významná; naznačuje, že právo na život je nezcizitelným atributem lidské bytosti a tvoří nejvyšší hodnotu v hierarchii lidských práv."

"Stěžovatelé však tvrdili, že jejich činy byly ospravedlnitelné na základě výjimky dané článkem 2 § 2 Úmluvy, který stanoví: "Zbavení života se nebude považovat za způsobené v rozporu s tímto článkem, jestliže bude vyplývat z použití síly, které není víc než zcela nezbytné, při (a) obraně každé osoby proti nezákonnému násilí; (b) provádění zákonného zatčení nebo zabránění útěku osoby zákonně zadržené; (c) zákonně uskutečněné akci za účelem potlačení nepokojů nebo vzpoury." Soud konstatoval, že s ohledem na argumenty uvedené výše smrt uprchlíků nebyla v žádném smyslu výsledkem použití síly, které bylo "absolutně nezbytné"; státní praxe implementovaná stěžovateli v NDR nikoho nechránila před nezákonným násilím, nebyla prováděna za účelem zatčení, které bylo možné označit za "zákonné" podle práva NDR, a neměla nic společného s potlačením nepokojů nebo vzpoury, jelikož cílem uprchlíků bylo pouze opustit zemi. Z toho plyne, že jednání stěžovatelů nebylo v žádném případě ospravedlnitelné podle článku 2 § 2 Úmluvy."

"Stejně jako článek 2 § 2 Protokolu č. 4 k Úmluvě, tak i článek 12 § 2 Mezinárodního Paktu o občanských a politických právech stanoví toto: "Každý může svobodně opustit kteroukoli zemi, i svou vlastní." Omezení tohoto práva jsou povolena pouze tehdy, jsou-li stanovena zákonem, jsou-li nezbytná k ochraně národní bezpečnosti, veřejného pořádku, veřejného zdraví nebo morálky

nebo práv a svobod jiných a jsou-li consistentní s ostatními právy uznanými v Paktu. Stěžovatelé se odvolali na tato omezení, aby ospravedlnili zavedení a pokračující působení režimu policejní ochrany hranic. Soud však konstatoval, že v daném případě nelze žádnou z výše uvedených podmínek aplikovat. Za prvé, činy, o něž se jedná, byly rozkazy, vydané a vykonané, které nebyly slučitelné ani s Ústavou, ani se zákony. Za druhé, nelze tvrdit, že obecné opatření bránící téměř veškeré populaci státu jeho opuštění bylo nezbytné pro ochranu jeho bezpečnosti nebo pro jiné zmíněné zájmy. Za třetí, způsob, jakým NDR zavedla do praxe zákazů bránící jejím občanům opustit zemi a jakým trestala porušení této politiky, byl v rozporu s jiným právem zajištěným Paktem, a to s právem na život zaručeným článkem 6 pro ty, kdo se stali jeho oběťmi."

"Uvedená státní praxe byla do značné míry výsledkem práce samotných stěžovatelů, kteří jako političtí vůdci věděli, nebo měli vědět, že porušuje základní a lidská práva, jelikož museli znát právní řád své vlastní země. (...) Obdobně stěžovatelé museli znát mezinárodní závazky, které na sebe NDR převzala, nebo opakovanou mezinárodní kritiku jejího pohraničního policejního režimu. (...) Ve světle výše uvedených úvah dospěl soud k názoru, že v době spáchání zakládaly činy stěžovatelů zločiny definované s dostatečnou dostupností a předvídatelností mezinárodním právem v oblasti ochrany lidských práv."

Obdobně se k závaznosti Paktu vyjádřil i Ústavní soud v nálezu ze dne 17.7.2007, sp. zn. IV. ÚS 23/05, který se věnoval svobodě projevu, garanci tohoto základního lidského práva v ČSSR a přímé aplikovatelnosti Paktu v ČSSR:

"Mezi tyto hodnoty nepochybně náleží svoboda projevu. Ostatně tuto svobodu proklamovala i Ústava ČSSR ve znění platném před rokem 1989, byť v pokřivené formě, a v celistvosti ji garantoval Pakt o občanských a politických právech v čl. 19 (...). Formálně právní garance svobody projevu skrze tehdy platnou Ústavu a skrze Pakt jen podtrhují povinnost každého tehdejšího soudce interpretovat právo tak, aby svoboda projevu osoby před soudem stojící byla respektována. Pokud kárný senát Vrchního soudu v Praze v rozhodnutí o návrhu ministra spravedlnosti na odvolání vedlejší účastnice z funkce soudce rozvíjel formalistické teorie o spornosti aplikační přednosti mezinárodních smluv o lidských právech v době předlistopadové a dospěl-li poté k názoru, že nelze vedlejší účastnici činit odpovědnou za to, že neaplikovala v kauze pánů K. a M. Pakt, neboť ani teorie nebyla v tomto ohledu jednotná, pak kárný senát vrchního soudu zcela přehlédl povinnost soudce soudit v souladu s právem (nejen v souladu s formálně chápaným zákonem), které jako spravedlivý výrok soudce respektující především základní práva osob uvádí v život do té doby mrtvou literu formálního zákona."

V souvislosti s prověřovanou trestní věcí je možné zmínit německé rozhodnutí Spolkového soudního dvora z 6.11.2002 ve věci HÄBER, BÖHME a LORENZ, kteří byli trestně stíháni a odsouzeni jako členové politbyra Ústředního výboru Jednotné socialistické strany Německa, jelikož svou nečinností, a to udržováním hraničního režimu, který byl vybudován jejich předchůdci, způsobili smrt čtyř osob, které byly zastřeleny při přechodu státních hranic v úmyslu utéct do Západního Berlína. Spolkový soudní dvůr jejich povinnost konat dovodil z ustanovení čl. 30 Ústavy NDR, ustanovení čl. 6/1 a čl. 12/2 Paktu a Všeobecné deklarace lidských práv. Ustanovení čl. 30 Ústavy NDR přímo nezaručovalo právo na život, ale jen právo na nedotknutelnost osobnosti a svobodu každého občana NDR, i tak Spolkový soudní dvůr dovodil, že právo na život bylo obsaženo ve (výše uvedených) ustanoveních čl. 20, čl. 23, čl. 30 a čl. 38 Ústavy ČSSR z roku 1960 a preambuli ústavního zákona o československé federaci. Vedoucí představitelé NDR tak měli podle Spolkového soudního dvora povinnost chránit život a fyzickou integritu občanů NDR, kteří se nenásilně pokoušeli NDR opustit. Politbyro bylo nejvyšším mocenským orgánem NDR, bylo v něm učiněno každé základní politické rozhodnutí, podrobně se zabývalo záležitostmi ochrany státních hranic a jeho rozhodnutí byla pro další orgány strany závazná, stejně jako pro jednotlivá ministerstva. Vedoucí představitelé NDR tedy měli využít svého mocenského postavení a humanizovat hraniční režim, přičemž nebylo nutné otevírat hranice NDR, ale postačovalo neumožnění střelby proti nenásilným narušitelům státních hranic. Toto rozhodnutí bylo v jejich kompetenci a nelze argumentovat, že NDR mělo v otázce státních hranic omezenou suverenitu s ohledem na vliv SSSR. Bylo to politbyro, které v roce 1985 rozhodlo o odstranění min a

samostřelných zařízení ze státních hranic, stejně jako o zákazu střelby v době, kdy probíhaly státní návštěvy či stranické kongresy. Obdobně je možné poukázat, že i v ČSSR došlo z rozhodnutí předsednictva Ústředního výboru KSČ v roce 1965 ke zrušení elektrifikovaných zátarasů, humanizace režimu na státních hranicích tedy byla možná i v ČSSR. Spolkový soudní dvůr zároveň bral jako irelevantní argument, že by obžalování v případě své iniciativy selhali pro odpor většiny ostatních členů politbyra. V takovém případě by každá odpovědná osoba mohla být osvobozena od jakékoliv trestní odpovědnosti pouze odkazem na podobnou nečinnost rovnocenných odpovědných osob, což je nepřipustné.

Uvedený případ je téměř totožný se skutkem uvedeným ve výroku tohoto usnesení a německé trestní procesy, které se s trestnou činností bývalých vrcholných představitelů NDR úspěšně vypořádávají již od počátku 90. let minulého století, mohou být cennou inspirací pro trestní řízení vedené v České republice.

Po kvalifikovaném posouzení všech skutkových okolností dospěl pol. orgán k závěru, že prověřovaní Vasil BILÁK, prof. JUDr. Peter COLOTKA, CSc., Ing. Karel HOFFMAN, JUDr. Gustáv HUSÁK, CSc., Alois INDRA, doc. RSDr. Ignác JANÁK, Antonín KAPEK, Josef KEMPŇÝ, Josef KORČÁK, Jozef LENÁRT a František PITRA svým jednáním popsáním ve výrokové části usnesení naplnili všechny povinné znaky skutkové podstaty zvláště závažného zločinu zneužití pravomoci úřední osoby podle § 329/1 c), 2 b), e) tr. z. ve znění účinném do 30.11.2011. Tato právní kvalifikace nevychází pouze ze splněných obligatorních znaků skutkové podstaty, ale je rovněž důsledkem výjimky při uplatňování základní hmotněprávní zásady zákazu retroaktivity, která je přípustná v momentě, pokud je zpětná působnost trestního zákona pro pachatele příznivější (viz dále).

Z časového hlediska prověřovaní spáchali trestný čin v době účinnosti zákona č. 140/1961 Sb., trestního zákona, přičemž jejich jednání je podle tehdy platné právní úpravy subsumováno pod trestný čin zneužívání pravomoci veřejného činitele podle § 158/1 c), 2 c) trestního zákona ve znění účinném od 1.1.1962 do 30.6.1990. Skutková podstata tohoto trestného činu záleží v jednání pachatele, který v postavení veřejného činitele v úmyslu způsobit jinému škodu nesplní povinnost vyplývající z jeho pravomoci a způsobí takovým činem jiný zvláště závažný následek. Veřejným činitelem byl podle tehdy platné právní úpravy volený funkcionář nebo jiný odpovědný pracovník orgánu státní správy nebo jiného státního orgánu, pokud se podílel na plnění úkolů společnosti a státu a používal přitom pravomoci, které mu byly v rámci odpovědnosti za plnění těchto úkolů svěřeny (§ 89/8 trestního zákona). Úmysl způsobit jinému škodu se vztahuje nejen na škodu materiální, ale i škodu imateriální, jako je škoda na právech, na zdraví, morální škoda apod. (ŠÁMAL Pavel. Trestní zákon, C. H. Beck 2004). K podrobnému vymezení pojmu jiný zvláště závažný následek odkazuje pol. orgán na rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28.11.2001, sp. zn. 4 Tz 260/2001, který jej charakterizuje jako obzvláště závažný zásah do osobní svobody občana, do ochrany života a zdraví občana nebo jiných základních lidských práv a svobod.

Za trestný čin podle § 158/1 c), 2 c) trestního zákona ve znění účinném do 30.6.1990 hrozil trest odnětí svobody v trvání od tří do deseti let. Při aplikaci zmíněné výjimky ze zásady zákazu retroaktivity pol. orgán zkoumal a vyhodnotil, že pro prověřované je nejpříznivější uplatnění ustanovení § 329/1 c), 2 b), e) zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, ve znění účinném do 30.11.2011 (zneužití pravomoci úřední osoby), za který hrozí pachateli trest odnětí svobody od dvou do deseti let. Takový trestný čin je typovými znaky přílehlavý k tomu trestnému činu, který prověřovaní spáchali v době účinnosti jiného zákona. Použitá právní úprava konkretizuje taxativními způsoby jednání pro aplikaci kvalifikované skutkové podstaty v tom smyslu, že vymezuje jako trestné jednání pachatele podle odst. 2 b) proti jinému pro jeho politické přesvědčení a podle odst. 2 e) při zneužití tísňe jiného. Pojem úřední osoba je potom obdobný s pojmem veřejný činitel (srov. § 127/1 c) tr. z. ve znění účinném do 30.11.2011 a § 89/8 trestního zákona ve znění účinném do 30.6.1990).

Promlčení zvláště závažného zločinu, pro který jsou prověřovaní stíhaní, je vyloučeno ustanovením § 5 zákona č. 198/1993 Sb., o protiprávnosti komunistického režimu a o odporu proti němu, jež stanoví, že do promlčecí lhůty trestných činů se nezapočítává doba od 25.2.1948 do 29.12.1989,

pokud z politických důvodů neslučitelných se základními zásadami právního řádu demokratického státu nedošlo k pravomocnému odsouzení nebo zproštění obžaloby, a ustanovením § 35 c) tr. z., jež stanoví, že uplynutím promlčecí doby nezaniká trestní odpovědnost za trestné činy spáchané v době od 25.2.1948 do 29.12.1989, u nichž horní hranice trestní sazby odnětí svobody činí nejméně 10 let, pokud z důvodů neslučitelných se základními zásadami právního řádu demokratického státu nedošlo k pravomocnému odsouzení nebo zproštění obžaloby, a které byly spáchány veřejnými činiteli anebo byly spáchány v souvislosti s pronásledováním jednotlivce nebo skupiny osob z důvodů politických, rasových či náboženských. Po celou dobu účinnosti trestního zákona a trestního zákoníku nedošlo ke snížení horní hranice trestní sazby odnětí svobody 10 let za spáchání trestného činu, pro který mají být prověřováni stíhaní.

Již ze samotného popisu skutku ve výrokové části usnesení a s ohledem na dostatečně známé a odborně zmapované poměry panující v době tzv. normalizace, vyznačující se nerespektováním základních lidských práv a svobod občanů a privilegováním osob vykonávajících vysoké stranické a státní funkce (viz např. ŠIMÁČKOVÁ Kateřina, MOLKOVÁ FOUKALOVÁ Kristýna, PROCHÁZKA Vojtěch. Zákon o protiprávnosti komunistického režimu a o odporu proti němu. Komentář. Wolters Kluwer, 2017), je zřejmé, že v tomto případě lze dovodit snahu tehdejšího režimu předmětné jednání nekriminalizovat a trestní odpovědností prověřovaných se nezabývat. Toto nekonání tehdejších orgánů činných v trestním řízení mělo zřejmý politický podtext, neboť jednání, resp. nejednání prověřovaných vycházelo z jejich přesvědčení, že zájem na humánních a lidských právech odpovídajícím režimu na státních hranicích v souladu s Paktem musí ustoupit zájmu na udržení politického zřízení, jehož byli přímými realizátory, a zájmu na absolutní kontrole nejen pohybu, ale i smýšlení a vyjadřování občanů, kteří s ním nesouhlasili. Navíc bylo v uvedené době naprosto nemyslitelné, aby příslušné orgány činné v trestním řízení, které byly pod přímým vlivem a kontrolou státní moci, proti jejím vrcholným představitelům trestní řízení byť jen zahájily.

Pol. orgán tedy dospěl k závěru, že trestní stíhání prověřovaných nebylo promlčeno, a není proto nepřípustné ve smyslu ustanovení § 11/1 b) tr. ř.

Z hlediska konstrukce skutkové podstaty jsou obligatorní znaky v jednání pachatelů splněny.

Objekt skutkové podstaty je daný samotným ustanovením a je jím zájem společnosti na řádném a zákonném působení orgánů veřejné moci a na činnosti jejich pracovníků v souladu s jim svěřenými pravomocemi a v mezích těchto pravomocí.

Po stránce subjektu je trestním zákoníkem vyžadováno, aby pachatel byl v postavení úřední osoby. Ustanovení § 127 tr. z. podává vymezení úřední osoby prostřednictvím tří znaků. Konkrétně musí jít o některou osobu uvedenou v a) až i) citovaného ustanovení, která plní úkoly státu nebo společnosti a při tom používá pravomoci svěřené pro plnění těchto úkolů. Pol. orgán kvalifikoval postavení prověřovaných jakožto jiných osob zastávajících funkci v jiném orgánu veřejné moci. Jinou osobou zastávající funkci v jiném orgánu veřejné moci se přitom rozumí vedoucí funkcionáři a ostatní funkcionáři orgánu veřejné moci. Veřejnou mocí je taková moc, která autoritativně rozhoduje o právech a povinnostech subjektů, ať již přímo, nebo zprostředkovaně.

Za další pol. orgán zvažoval, zda prověřování plnili úkoly státu nebo společnosti a používali při tom svěřené pravomoci pro plnění těchto úkolů (§ 127/1 poslední věta tr. z.). Plnění úkolů státu nebo společnosti představuje výkon takových činností, které mají celospolečenský význam, svou povahou odpovídají činnosti okruhu osob, jímž jsou uloženy, a které jsou specifikovány s ohledem na postavení každé takové osoby zejména na základě zákona (ŠÁMAL Pavel. Trestní zákoník. II. § 140 až 421. Komentář. C. H. Beck, 2010). Za plnění úkolů státu nebo společnosti se označuje odpovědná příprava k rozhodovací činnosti, vlastní rozhodovací činnost a výkon přijatých rozhodnutí při svěřené pravomoci. Lze podtrhnout, že je-li s pojmem pravomoci spojena fáze vlastního přijetí rozhodnutí a fáze jeho výkonu, potom i věcná příprava takového rozhodnutí, bez níž by nemohlo být přijato, musí pod pojem pravomoc rovněž spadat. Pokud je projevem pravomoci i výkon přijatých rozhodnutí, logicky jím musí být i podmínka, bez které by takového rozhodnutí ani jeho výkonu nebylo (náleznost Ústavního soudu ze dne 30.3.2000, sp. zn. III. ÚS 371/1999).

V neposlední řadě pol. orgán posuzoval, zda prověřování spáchali příslušný trestný čin v souvislosti se svou pravomocí a odpovědností (§ 127/2 tr. z.). Pravomoc zahrnuje především oprávnění rozhodovat o právech a povinnostech fyzických a právnických osob a ukládat jim úkoly. Ačkoli pravomoc neznamená jen oprávnění rozhodovat o právech a povinnostech občanů a ukládat jim úkoly, tak v tomto pojmu musí být vždy obsažen prvek moci a prvek rozhodování (rozhodnutí č. 16/1967-II. Sb. rozh. tr., rozhodnutí č. 48/1972 Sb. rozh. tr.). Úřední osoba musí být zároveň vybavena pravomocí, která jí umožňuje tyto úkoly plnit. Nestačí samotný výkon funkce spočívající v podílení se na plnění úkolu společnosti a státu, neboť je třeba, aby úřední osoba současně používala pravomoci svěřené v rámci odpovědnosti za splnění těchto úkolů. Jakmile úřední osoba tuto pravomoc nepoužívá, nemůže jít o souvislost s její pravomocí a odpovědností ve smyslu § 127 tr. z. Odpovědností se zde rozumí činnost v souladu s příslušnou právní normou a povinnost snášet za svůj postup trestní důsledky.

Podle charakteru veřejných funkcí, které prověřování ve vztahu ke spáchané trestné činnosti zastávali, uplatňuje pol. orgán výkladová ustanovení § 127/1 c) tr. z. Na prověřované jako úřední osoby je třeba nahlížet v kontextu tehdy uplatňovaného politického systému s vedoucí úlohou jediné politické strany. S odkazem na to, jak se již pol. orgán výše vypořádal s otázkou role předsednictva Ústředního výboru KSČ, je zřejmé, že činnost tohoto stranického orgánu suplovala činnost Vlády ČSSR a ústředních státních orgánů, ba dokonce lze konstatovat, že předsednictvo Ústředního výboru KSČ stálo v mocenské pozici nad vládou (viz vedoucí úloha KSČ ve společnosti a ve státě vymezena ustanovením čl. 4 ústavního zákona č. 100/1960 Sb.). Proto je i s ohledem na okolnosti spáchaného trestného činu nutné nahlížet na prověřované coby volené funkcionáře předsednictva Ústředního výboru KSČ jako na úřední osoby.

Po objektivní stránce je jednání pachatelů vztaženo na způsobení závažné újmy jinému, tzn. újmy imateriální, jako je škoda na právech, na zdraví, morální škoda, poškození v zaměstnání, v rodinném životě apod. (ŠÁMAL Pavel. Trestní zákoník. C. H. Beck, 2012), v kumulaci s nesplněním povinnosti vyplývající z jejich pravomoci. Ve vztahu ke skutkovým okolnostem jednání prověřovaných spočívá v jejich nečinnosti učinit opatření směřující k přijetí právního předpisu, který by příslušníkům Pohraniční stráže a jiným ozbrojeným orgánům nedovoloval použít střelnou zbraň proti osobám, které na území republiky neoprávněně přešly nebo se po území republiky neoprávněně pokoušely přejít státní hranice a na výstrahu se nezastavily. Zároveň jsou dány okolnosti pro aplikaci kvalifikované skutkové podstaty podle odst. 2 b) a e), tedy spáchání takového činu na jiném pro jeho skutečné nebo domnělé politické přesvědčení a zneužíváje jeho tísně. Těmito znaky se pol. orgán podrobně zabýval v části odůvodnění o vztahu komunistického režimu k silně omezeným možnostem cestování do zahraničí a k nedovolené emigraci do kapitalistických zemí z politických důvodů. Pol. orgán přitom neuvažuje o tom, že mělo být odňato právo Pohraniční stráže použít zbraň, ale oprávnění použití zbraně mělo být podmíněno nejkrajnějšími okolnostmi, které jsou obvykle upraveny v právních předpisech demokratických států (např. při nutné obraně a krajní nouzi, při zákroku proti nebezpečnému pachateli atakdále). Z tohoto hlediska se můžou dílčí ustanovení § 1 b), c) a d) nařízení ministra národní bezpečnosti č. 70/1951 Sb. ve znění všech pozměňujících novel, jevit jako akceptovatelné, nikoli však ustanovení § 1 a) téhož nařízení, které dávalo Pohraniční stráži oprávnění použít zbraň proti osobě již za splnění pouhé podmínky, že osoba neoprávněně přecházela státní hranici, a to nikoli za účelem vniknutí na území ČSSR, ale i při nenásilném přechodu z území ČSSR na území sousedního státu. Nepřípustnost takového opatření neospravedlňuje ani fakt, že tak směli pohraničníci učinit až po dané výstraze. Dále z archivních materiálů, se kterými se pol. orgán v průběhu prověřování seznámil, plyne, že příslušníci Pohraniční stráže byli dokonce vybízeni k tomu, aby využívali všech oprávnění k zabránění překročení státních hranic narušitelem (viz shora citovaný čl. 17 předpisu OSH-I-1); dokonce byli za střelbu do narušitelů kázeňsky odměňováni a jejich jednání bylo vyzdvižováno jako příkladné (např. v případě zastřelení Gerharda SCHMIDTA byli příslušníci Pohraniční stráže provádějící služební zákrok odměněni udělením dovolené a hodinkami a v případě postřelení Reneho RÖDERA a Steffena SCHLEGELA byly služební zákroky členů Pohraniční stráže v denním hlášení zdůrazňovány jako příkladné).

Jak je uvedeno ve výrokové části usnesení, prověřovaní z titulu svých funkcí disponovali oprávněními učinit opatření spočívající ve změně právních předpisů, které by použití zbraně Pohraniční stráží přísně regulovaly. Přesto tak neučinili a v důsledku toho poškozeným způsobili závažnou újmu v podobě újmy na životě a zdraví, případně v té podobě, že byli cílem střelby příslušníků Pohraniční stráže a pouhou shodou náhod nebyli zasaženi.

Prověřovaní tak nesplnili povinnost vyplývající z jejich pravomoci ve smyslu ustanovení § 329/1 c) tr. z. Povinnost konat vyplývala z jejich postavení vrcholných představitelů ČSSR, kteří nejen stav ochrany hranic považovali za svou odpovědnost, jak vyplývá z četných výše uvedených rozhodnutí a zpráv, které si nechali předkládat, ale zejména z pokynů, které v této oblasti podřízeným složkám státu ukládali. V ČSSR tak fakticky neexistoval nikdo jiný, kdo by stav na státních hranicích mohl zvrátit, nežli vrcholní představitelé ČSSR, kteří v této i jiných oblastech podřízené složky státu direktivně úkolovali. Po přijetí Paktu pak tato povinnost přímo vyplývala z jeho ustanovení čl. 2/2, podle něhož se každý signatářský stát zavázal ke schválení zákonodárných nebo jiných opatření nutných k tomu, aby byla uplatněna práva uznaná v Paktu, respektive vyplývala z vyhlášky ministra zahraničních věcí č. 120/1976 Sb., kterou byl Pakt vyhlášen ve Sbírce zákonů. Z dohledaných dokumentů přitom plyne, že se předsednictvo Ústředního výboru KSČ i Vláda ČSSR skutečně cítili Paktem vázání, jelikož v souvislosti s jeho ratifikací nechali vypracovat rozsáhlé zprávy ohledně souladnosti právního řádu ČSSR s Paktem.

O nesplnění povinnosti vyplývající z pravomoci jde, když pachatel nesplní povinnost uloženou mu zákonem nebo jiným právním předpisem nebo povinnost vyplývající z jeho pracovní nebo funkční náplně (ŠÁMAL Pavel a kol. Trestní zákon. Komentář. C. H. Beck, 2004).

Je nutné dodat, že ve výčtu poškozených, jmenovaných ve výroku usnesení, jsou zahrnuty pouze osoby, proti kterým bylo v prověřovaném období použito zbraně toliko z důvodu, že jen neoprávněně přecházely státní hranice a při tom nikoho vážně neohrožovaly na životě, zdraví nebo svobodě, tedy ve smyslu oprávnění podle § 1 a) nařízení ministra národní bezpečnosti č. 70/1951 Sb. Služební zákroky, při kterých bylo příslušníky Pohraniční stráže proti narušitelům státních hranic použito pouze varovných výstřelů nebo při nichž příslušníci Pohraniční stráže použili zbraň, aby odvrátili vážný útok osoby, proti které zakročovali, nehodnotí pol. orgán jako trestné.

V případě útoku na poškozeného Hartmuta TAUTZE, který byl usmrcen smečkou služebních psů, aplikuje pol. orgán analogii s úvahami popsanými výše. Použití služebních psů Pohraniční stráží jakožto mírnějšího prostředku umožňoval předpis OSH-I-1 (např. čl. 183 c)), přičemž stanovení jeho obsahu, spadalo do kompetence federálního ministra vnitra. Stejným způsobem mohli prověřovaní změnit předmětný předpis tak, aby Pohraniční stráž nebyla oprávněna k použití služebních psů k útoku na volno, čímž by nemuselo dojít k usmrcení Hartmuta TAUTZE.

Po stránce zavinění pol. orgán shledává, že prověřovaní jednali v nepřímém úmyslu porušit následek chráněný trestním zákoníkem tím, že byli s ohledem na znalost právních předpisů upravujících právo příslušníka Pohraniční stráže použít zbraně proti osobám, které se neoprávněně pokoušely přejít státní hranice s cílem opustit ČSSR, a s ohledem na znalost počtu osob, které se každý rok skutečně pokusily státní hranice neoprávněně přejít, srozumění s eventualitou, že zachováním právního stavu upravujícího režim ochrany státních hranic může dojít k újmě na životě a zdraví toho, kdo se v okolnostmi vyvolané tísní a pro své politické přesvědčení rozhodne, byť neoprávněně, opustit ČSSR. Od chvíle, kdy se prokazatelně dozvěděli o použití zbraně Pohraniční stráží proti Františku FAKTOROVI, resp. proti Johannu DICKOVI, pak museli brát jako jistotu, že k újmě na životě a zdraví osob překračujících státní hranice ČSSR skutečně dochází. Prověřovaní dále věděli, jaká restriktivní opatření byla aplikována proti osobám, které zákonnou cestou žádaly o vydání cestovního pasu a výjezdní doložky, a že podezření z emigrace do ciziny, vedle řady dalších vágně definovaných podmínek, bylo důvodem k odmítnutí jejich vydání. Aplikace těchto právních předpisů vedla, jak bylo výše podrobně rozebráno, k zamezení jakékoliv emigrace, přičemž je možné opětovně odkázat na zprávu o plnění hlavních úkolů SNB, Pohraniční stráže a vojsk ministerstva vnitra v roce 1984, již předsednictvu Ústředního výboru KSČ předložil JUDr. Vratislav VAJNAR, CSc., v níž bylo uvedeno, že závažným negativním jevem byla

nedovolená emigrace československých občanů, přičemž motivem byl nejčastěji zjišťován obdiv k západnímu způsobu života. Vycestovat do zahraničí, zejména do kapitalistických států, bylo umožněno jen osobám se správným kádrovým profilem, tedy osobám, jejichž politické přesvědčení bylo souladné s tehdejší státní zřízením. Ostatním, tedy osobám s nesouladným politickým přesvědčením, byla možnost vycestovat do zahraničí odebrána, o to spíše možnost se v zahraničí usadit. Tato skutečnost vedla tisíce občanů ČSSR a dalších socialistických států ke snaze neoprávněně překonat státní hranice ČSSR, a to v drtivé většině případů neúspěšně, o čemž byli prověřováni minimálně jednou ročně informováni prostřednictvím výročních zpráv federálního ministra vnitra o zhodnocení činnosti SNB, Pohraniční stráže a vojsk ministerstva vnitra. Prověřování tedy byli srozuměni s tím, že pro politické přesvědčení podstatná část populace ČSSR i ostatních socialistických států neměla možnost vycestovat do zahraničí, přičemž mnozí se z rozdílných důvodů uchýlili k tak riskantnímu kroku, jako bylo překročení ostnatým drátem obehnaných a ozbrojenými příslušníky Pohraniční stráže hlídaných státních hranic ČSSR, i když míra úspěšnosti takového činu byla mizivá, a v případě neúspěchu jim v lepším případě hrozil nepodmíněný trest odnětí svobody pro spáchání trestného činu opuštění republiky podle § 109 trestního zákona, v horším případě postřelení či smrt. Prověřovaným bylo zřejmé, že takový krok pravděpodobně nebyl projevem zcela svobodného rozhodnutí, ale stavu tísně, ve kterém se vzhledem k výše uvedeným skutečnostem osoby překračující státní hranice ČSSR nacházely.

K újmě poškozených by nedošlo, pokud by režim ochrany státních hranic, po celou dobu protiprávně udržovaný prověřovanými, nebyl nastaven na bezpodmínečném zamezení emigrace i za cenu použití těch nejzazších prostředků, jinými slovy prověřování upřednostňovali zadržení narušitele, i za cenu jeho usmrcení nebo zranění, před jeho úspěšným proniknutím přes státní hranici na území jiného demokratického státu. Nelze potom přisvědčit případnému tvrzení, že nebylo v moci samotných prověřovaných prosadit změnu právních předpisů, když stále existovala možnost, aby tyto změny alespoň navrhli, popř. aby ze svých funkcí odstoupili, a nenesli tak za eventuální tragické následky služebních zákroků Pohraniční stráže odpovědnost.

Ze zpráv ministerstva vnitra a slovenské policie cestou policejního společného centra Holíč-Hodonín bylo zjištěno, že všichni prověřovaní zemřeli. Vasil BILAK dne 6.2.2014, prof. JUDr. Peter COLOTKA, CSc., dne 20.4.2019, Ing. Karel HOFFMANN dne 21.2.2013, JUDr. Gustáv HUSÁK, CSc., dne 18.11.1991, Alois INDRA dne 2.8.1990, doc. RSDr. Ignác JANÁK dne 3.8.2016, Antonín KAPEK dne 23.5.1990, Josef KEMPŇY dne 25.11.1996, Josef KORČÁK dne 5.10.2008, Jozef LENÁRT dne 11.2.2004 a František PITRA dne 2.1.2018.

Podle § 11/1 e) tr. ř. nelze trestní stíhání zahájit proti tomu, kdo zemřel nebo byl prohlášen za mrtvého.

S ohledem na shora uvedené skutečnosti považuje pol. orgán odložení věci tak, jak je uvedeno ve výrokové části tohoto usnesení, za dostatečně **o d ů v o d n ě n ě**.

P o u ě n í : Proti tomuto usnesení je přípustná stížnost, kterou je poškozený oprávněn podat do tří dnů od doručení u pol. orgánu, který usnesení vydal. Stížnost má odkladný účinek.

kpt. PhDr. Jan TRNEČKA
vrchní komisař

"otisk úředního razítka"